

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” ครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลการวิจัยตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองของชุมชน
3. ผลการใช้รูปแบบพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านตัวอย่าง

ตารางที่ 10 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนคน
เมืองร้อยเอ็ด	31	3,388	14,446
เกษตรวิสัย	24	2,636	10,794
ปทุมรัตน์	14	1,376	5,966
จตุรพักตรพิมาน	21	1,833	6,638
ธวัชบุรี	20	2,153	8,206
พนมไพร	22	2,136	9,726
โพนทอง	28	3,031	12,671
โพธิ์ชัย	16	1,548	6,128
หนองพอก	17	1,596	5,766
เสลภูมิ	35	3,278	11,430
สุวรรณภูมิ	28	2,961	12,211
เมืองสรวง	7	603	2,543
โพนทราย	8	794	3,521

อำเภอ	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนคน
อาจสามารถ	19	1,986	8,410
เมขวดี	6	879	3,956
ศรีสมเด็จ	11	1,221	5,564
จังหาร	15	1,579	5,297
กิ่งอำเภอเชียงขวัญ	9	831	3,055
กิ่งอำเภอหนองฮี	7	816	3,611
กิ่งอำเภอทุ่งเขาหลวง	7	581	2,348
รวม	345	35,225	142,287

จากตารางที่ 10 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 1 มีทั้งหมด 345 หมู่บ้าน 35,225 ครัวเรือนและมีจำนวนทั้งหมด 142,287 คน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 10 ความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และผลการประเมินการพึ่งตนเองของชุมชน

รายการประเมิน	เกณฑ์ การผ่านต่อ หมู่บ้าน	เกณฑ์การผ่าน จากตัวอย่าง 345 หมู่บ้าน	ความถี่ (f)	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ร้อยละ (P)	ผลการ ประเมิน
ด้านจิตใจ						
1. มีครัวเรือนเข้าร่วมจัดเวทีประชาคม (ครัวเรือน)	$P \geq 70$	$f \geq 24,688$	26,362	0.75	74.84	ผ่าน
2. มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก (กองทุน)	$\bar{X} \geq 1$	$f \geq 345$	886	2.57	-	ผ่าน
3. มีคนในชุมชนปฏิบัติศาสนกิจอย่าง โดยอย่างน้อยหนึ่งร่วมกัน (ครั้ง/ปี)	$\bar{X} \geq 3-4$	$f \geq 1,035-1,380$	3,374	9.78	-	ผ่าน
4. ชุมชนมีกิจกรรมประกาศเกียรติคุณให้คนที่มีคุณธรรม / จริยธรรมเพื่อเป็น แบบอย่างที่ดีต่อคนในชุมชน (หมู่บ้าน)	$P \geq 50$	$f \geq 173$	284	0.82	82.32	ผ่าน
5. คนในชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน (ครัวเรือน)	$P \geq 70$	$f \geq 24,658$	28,199	0.80	80.05	ผ่าน
ด้านสังคม						
1. ในชุมชนมีการจัดประชุม/จัดเวทีประชาคม (ครั้ง/ปี)	$\bar{X} \geq 12$	$f \geq 4,140$	4,615	13.38	-	ผ่าน
2. ในชุมชนมีกองทุนที่มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก (กองทุน)	$\bar{X} \geq 1$	$f \geq 345$	767	2.22	-	ผ่าน
3. ในชุมชนมีผู้ได้รับการจัดสวัสดิการช่วยเหลือคนยากจน ด้วยโอกาส และ คนที่ประสบปัญหา (ครัวเรือน)	$P \geq 50$	$f \geq 17,613$	18,228	0.52	51.75	ผ่าน
4. ในชุมชนมีคนที่มีความดีมีศีลธรรมดี ไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งสุดท้าย (คน)	$P \geq 90$	$f \geq 102,038$	107,287	0.95	94.63	ผ่าน

รายการประเมิน	เกณฑ์การผ่าน การผ่านต่อ หมู่บ้าน	เกณฑ์การผ่าน จากตัวอย่าง 345 หมู่บ้าน	ความถี่ (f)	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ร้อยละ (P)	ผลการ ประเมิน
ด้านสังคม						
5. ในชุมชนมีการจัดกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม (ครั้ง/ปี)	$\bar{X} \geq 3-4$	$f \geq 1,035-1,380$	2,296	7	-	ผ่าน
6. คนชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม เช่น เทศกาลประจำปี การทำบุญประเพณี 12 เดือน กับชุมชนอื่น (ครั้ง/ปี)	$\bar{X} \geq 3-4$	$f \geq 1,035-1,380$	1,880	5	-	ผ่าน
ด้านเศรษฐกิจ						
1. ในชุมชนมีครัวเรือนที่ทำบัญชี รายรับ- รายจ่าย (ครัวเรือน)	$P \geq 50$	$f \geq 17,613$	17,982	0.51	51.05	ผ่าน
2. ในชุมชนมีครัวเรือนที่มีการผลิตอุปโภคและบริโภคด้วยตนเอง (ครัวเรือน)	$P \geq 75$	$f \geq 26,419$	27,861	0.79	79.09	ผ่าน
3. ชุมชนมีครัวเรือนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ (ครัวเรือน)	$P \geq 30$	$f \geq 10,568$	13,447	0.38	38.17	ผ่าน
4. ในชุมชนมีครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์หรือกองทุนการเงินอื่นๆ (ครัวเรือน)	$P \geq 45$	$f \geq 15,851$	17,195	0.48	48.81	ผ่าน
5. ในชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มการเงินอื่นๆ (กลุ่ม)	$\bar{X} \geq 3$	$f \geq 1,035$	1,568	5	-	ผ่าน
6. ในชุมชนมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่ม)	$\bar{X} \geq 1$	$f \geq 345$	972	3	-	ผ่าน
7. ในชุมชนมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมให้บริการและสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายให้แก่สมาชิก (กิจกรรม)	$\bar{X} \geq 1$	$f \geq 345$	518	1.50	-	ผ่าน

รายการประเมิน	เกณฑ์ การผ่านต่อ หมู่บ้าน	เกณฑ์การผ่าน จากตัวอย่าง 345 หมู่บ้าน	ความถี่ (f)	ค่าเฉลี่ย — (X)	ร้อยละ (P)	ผลการ ประเมิน
ด้านเศรษฐกิจ 8. ในชุมชนมีครัวเรือนที่มีอาชีพเสริม (ครัวเรือน) 9. ในชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (ครัวเรือน)	$P \geq 50$ $P \geq 50$	$f \geq 17,613$ $f \geq 17,613$	21,644 22,976	0.61 0.65	61.44 65.23	ผ่าน ผ่าน
ด้านการศึกษา 1. ชุมชนได้นำกิจกรรมที่มีในแผนชุมชนไปปฏิบัติ (แผนชุมชน) 2. ในชุมชนมีครัวเรือนที่นำแผนชุมชนไปปฏิบัติ (ครัวเรือน) 3. ในชุมชนมีกิจกรรมเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี (ครั้ง/ปี) 4. ในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้หรือจุดเรียนรู้เพื่อให้ความรู้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชน (หมู่บ้าน) 5. ในชุมชนมีการสืบทอดหรือใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตประจำวัน (ด้านการประกอบอาชีพ, การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน, ประเพณีและวัฒนธรรม) (ครัวเรือน)	$\bar{X} \geq 15$ $P \geq 50$ $\bar{X} \geq 4$ $P \geq 50$	$f \geq 5,175$ $f \geq 17,613$ $f \geq 13,80$ $f \geq 173$	4,488 14,242 907 143	13 0.40 3 0.41	- 40.43 - 41.45	ไม่ผ่าน ไม่ผ่าน ไม่ผ่าน ไม่ผ่าน
	$P \geq 50$	$f \geq 17,613$	12,606	0.36	35.79	ไม่ผ่าน

จากตารางที่ 10 พบว่าการพึ่งตนเองของชุมชนในด้านต่างๆผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้งหมด 4 ด้านคือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 1 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้

ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยพบว่าการพึ่งตนเองของชุมชนด้านการเรียนรู้ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ ผู้วิจัยจึงนำเอาข้อมูลจากการวิเคราะห์ไปวางแผนในการพัฒนาด้านการเรียนรู้ ดังรายละเอียด ในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชน

ผลจากสร้างรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทสภาพท้องถิ่นผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาศภาพการพึ่งตนเองระยะที่ 1 ด้านการเรียนรู้ และกำหนดความคิดรวบยอดการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองโดยแนวคิดของผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ฝ่ายวิพากษ์ คือ ฝ่ายปราชญ์ชาวบ้าน 5 ท่าน คือ 1) พ่อผาย สร้อยสระ กลาง 2) พ่อเชียง ใจดี 3) พ่อจันทิ ประทุมภา 4) พ่อคำเคื่อง ภาษี และ 5) พ่อผอง เกตวิบูลย์ ฝ่ายกำหนดนโยบาย 5 ท่าน คือ 1) นายเกษม มาลัยศรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด 2) นายมังกร ยนต์ตระกูล นายกองจัดการบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด 3) พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ด 4) นายอำเภอเกษตรวิสัย และ 5) นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลโนนสว่าง และฝ่ายนักวิชาการ คือ ดร.สมบัติ ฤทธิเดช นายกริชพัฒน์ ภูวนา ดร.ปรีชา โสภณา ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติของฉลาด จันทรสมบัติ (2551 : 185-207) การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชนของ ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 : 246-271) การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของพันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540 : 60-63) หลักการพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วม กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของฉลาด จันทรสมบัติ (2553 : 109-210) และนำกรอบแนวคิดตั้งต้นมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองชั่วคราว แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และปรับปรุงแก้ไขตามที่เสนอแนะ คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรขยายขั้นตอนการพัฒนามีความเชื่อมโยงต่อเนื่อง จาก 15 กิจกรรมย่อย เป็น 18 กิจกรรมย่อย

นำรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ส่วนที่ 1 คือ 1) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมชุมชน 2) สร้างแรงจูงใจส่งเสริมการมีส่วนร่วม 3) ค้นหาปัญหาและจัดทำแผน 4) นำแผนไปปฏิบัติ และพัฒนา 5) สรุปและประเมินผล และ 6) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 18 กิจกรรมย่อย เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความ

เป็นไปได้ ความเหมาะสม และความสอดคล้อง จำนวน 4 ท่าน คือ พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ด พ่อจันทิ ประทุมภา พ่อผาย สร้อยสระกลาง และ ผศ. ดร. ฉลาด จันทรมบัติ พบว่า 1) ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก มีค่าเฉลี่ย 4.20 2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับความเป็นไปได้มาก มีค่าเฉลี่ย 4.50 และ 3) ความสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานกับรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับสอดคล้องมาก มีค่าเฉลี่ย 4.35

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 ดังแผนภาพที่ 7

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 7 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองของชุมชน

จากแผนภาพที่ 7 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นรูปแบบ 18 กิจกรรม ดังนี้

1. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน มี 6 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมชุมชน 2) สร้างแรงจูงใจ จิตสำนึกส่งเสริมการมีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมสร้างวิสัยทัศน์ 3) ค้นหาปัญหาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจัดทำแผน 4) นำแผนไปปฏิบัติและพัฒนารูปแบบขีดความสามารถพึ่งตนเอง 5) ประเมินผลสรุป และ 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. แผนการจัดการความรู้มี 18 กิจกรรมย่อย คือ 1) ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน 2) ค้นหาครอบครัวต้นแบบสร้างทีมงานผู้ช่วยผู้วิจัย 3) ศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ยุค 4) สร้างแรงจูงใจในจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน 5) สร้างวิสัยทัศน์ความเข้าใจการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง 6) สร้างความเข้าใจในกิจกรรมการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง 7) ค้นหาปัญหา 8) จัดลำดับความสำคัญของปัญหา 9) จัดทำแผนพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง 10) สร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง 11) ส่งเสริมแสวงหาความรู้และศึกษาดูงานเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งตนเอง 12) ทบทวนแผนและดำเนินการนำร่องใช้กิจกรรมในกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง 13) สะท้อนผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้บรรลุตัวชี้วัด 14) สรุปทบทวนแผนกิจกรรมการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง (15) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ 16) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับครัวเรือน 17) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชุมชน และ 18) ถอดองค์ความรู้

มีรายละเอียดดังนี้

1. เตรียมชุมชน มีกิจกรรมหลักเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนเพราะวัฒนธรรมองค์กรชุมชนขอไทยในชุมชนให้ความไว้วางใจเชื่อใจผู้นำชุมชน หากทำให้ผู้นำชุมชนได้ทราบถึงความต้องการและเป้าหมายร่วมในการพัฒนาแล้ว จะทำให้การวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามแผนและระยะเวลาซึ่งถือเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานที่สำคัญ

1.2 ค้นหาครอบครัวต้นแบบ เป็นการค้นหานักวิจัยท้องถิ่นที่จะมาร่วมในการวิจัย โดยจัดการประชุมแบบมีส่วนร่วมที่บ้านผู้นำชุมชนและคัดเลือกนักวิจัยท้องถิ่น (ครอบครัวต้นแบบ) ใช้วิธีคัดเลือกจากผู้สมัครใจภายในหมู่บ้าน และมีจิตอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่อง

1.3 ศึกษาสภาพการพึ่งตนเองชุมชนหนองสิม แบ่งออกเป็น 3 ยุค โดยสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

2. การสร้างแรงจูงใจจิตสำนึกส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างวิสัยทัศน์ มีกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ดังนี้

2.1 สร้างแรงจูงใจในจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันได้นำแนวคิดของ วิจารณ์ พานิชและพันธุทิพย์ รามสูต มาใช้ในส่วนของการสร้างบรรยากาศในการทำงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.2 สร้างวิสัยทัศน์การพึ่งตนเองในองค์กรชุมชน ได้นำแนวคิดของ พันธุทิพย์ รามสูต ในการกำหนดรูปแบบการวิจัยซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดปัจจัย ชีคความสามารถพึ่งตนเองในระดับชุมชน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2.3 สร้างความเข้าใจในกิจกรรมรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถพึ่งตนเอง ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้การเรียนรู้และการปฏิบัติ (Interactive Learning through action) โดยการนำเทคนิคการบันทึกหลังการปฏิบัติ (After Action Review : AAR) และการจดบันทึกของทีมผู้ปฏิบัติงานกลุ่มบ่งบอกถึงมีชิ้นงานและผลงานที่เป็นองค์ความรู้ที่ชัดเจน

3. ค้นหาปัญหา และจัดทำกรพัฒนาขีดความสามารถพึ่งตนเองพัฒนาทีมกิจกรรมหลักที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ ดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมค้นหาปัญหา ครอบครั้ว ต้นแบบเขียนปัญหาของชุมชนและของตนเองว่าปัจจุบันนี้สาเหตุที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเอง ได้มาจากปัจจัยใดบ้าง

3.2 จัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อมาทำแผนในการพัฒนาขีดความสามารถพึ่งตนเอง

3.3 จัดทำแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ และแผนความรู้กลุ่ม ได้นำแนวคิดของ นาโนกะ และทาอุชิ และวิจารณ์ พานิช ในส่วนของการจัดการความรู้ควบคู่ไปกับกิจกรรมการพัฒนาสินค้า/ต่อวิธีใหม่ ๆ และของพันธุทิพย์ รามสูต ในส่วนของการวางแผนชุมชนบ่งบอกถึงการจัดการความรู้องค์กรชุมชนจะต้องเป็นไปตามปกติของการทำงานประจำซึ่งอาจจะมีการปรับปรุงยืดหยุ่นตามแผนพัฒนาความรู้ของกลุ่ม

3.4 สร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม ได้นำแนวคิดของนาโนกะและทาอุชิ และวิจารณ์ พานิช ในส่วนของการเปลี่ยนองค์กรแบบใช้พนักงานระดับปฏิบัติถือเป็นการจัดองค์กรชุมชนใหม่ ซึ่งมีทั้งผู้อำนวยการความสะดวก ผู้ปฏิบัติงานกลุ่ม ผู้จดบันทึกข้อมูลและผู้ประสานงาน และของพันธุทิพย์ รามสูต ในส่วนของการกำหนดรูปแบบการวิจัย และวางแผนชุมชน บ่งบอกถึงกรอบประเด็นของการดำเนินงานจัดการความรู้ไปแล้ว ผู้วิจัยและ

ผู้ร่วมวิจัยมีความพอใจในการดำเนินงานอยู่ในระดับใด

4. ส่งเสริมแสวงหาความรู้ และศึกษาดูงาน ดำเนินการนำร่องใช้กิจกรรมการพัฒนา รูปแบบขีดความสามารถการพึ่งตนเอง ปรับปรุงรูปแบบ สรุบทบทวนกิจกรรมการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง ควบคู่กับการปฏิบัติดังนี้

4.1 ส่งเสริมแสวงหาความรู้และศึกษาดูงานเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมนี้จะส่งผล เกิดภาพของงานตลอดแนว และเป็นการต่อยอดของการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติที่ดีตาม หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในส่วนของการพึ่งตนเอง การทำงานแบบมีส่วนร่วม การรู้จักและสามัคคี ดังนั้นจึงบันทึกกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของกรอบแนวคิดชั่วคราว

4.2 ทบทวนแผนและดำเนินการนำร่องใช้กิจกรรม ในกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชน โดย ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักใช้กระบวนการปลูกเพื่อกินกินทุกอย่างที่ปลูก และหลักการสามห่วงสองเงื่อนไข คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน สองเงื่อนไขคือ มีความสุจริต และมีความรู้

4.3 สะท้อนผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง ให้บรรลุตัวชี้วัด เพื่อประเมินผลการดำเนินงานให้บรรลุตัวชี้วัด เป็นการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของทีม โดยให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนได้ประเมินตนเองและการประเมินการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนา

5. ประเมินผลสรุป มีกิจกรรมหลักที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ ดังนี้

5.1 ประเมินผลกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งมีหลากหลาย แต่ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้อย่างน้อย 6 ประการ คือ (1) กำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานกิจกรรม กลุ่มองค์กร (2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ (3) การปรับปรุงคัดแปลงสร้างความรู้บางส่วนให้เหมาะ ต่อการใช้งานของตน(4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน (5) การนำประสบการณ์ จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัดชุดความรู้ (6) จัดบันทึกแก่น ความรู้ และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอื่นที่เข้าใจได้

5.2 การประเมินผลอื่น ๆตามประเภทเครื่องมือ

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อยดังนี้

6.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับครอบครัว

6.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชุมชน

6.3 ถอดองค์ความรู้

ระยะที่ 3 ผลของการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง
ระดับชุมชน

ได้ดำเนินการใช้รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชน ระหว่าง
วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ถึงวันที่ 27 พฤษภาคม 2553 ผลปรากฏดังนี้

1. จัดประชุมผู้นำชุมชน ตำบลโนนสว่าง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 12 ชุมชน
เพื่อทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ผู้รู้ในพื้นที่เป้าหมาย ตำบลโนนสว่าง เกี่ยวกับแนวคิดรูปแบบ
การพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชน การทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อคัดเลือกชุมชนที่มีความพร้อมต้องการจะเข้าร่วมโครงการวิจัย
สรุปได้ชุมชนบ้านหนองสิม ตำบลโนนสว่าง ผู้วิจัยได้สรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ เรื่อง
สถานพลังภาคีทางการทำงานแบบมีส่วนร่วมสู่หมู่บ้านพึ่งตนเองได้ ระยะที่ 1 รูปแบบการพัฒนา
ขีดความสามารถการพึ่งตนเองระดับชุมชน เป็นเอกสารประกอบการประชุมชี้แจง ได้มีการซักถาม
ปรึกษาหารือ แนวความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัย

2. ค้นหาครอบครัวต้นแบบ องค์ประกอบนี้มาจากแนวคิดของนาโมกะและ
ทาคะฮุชิ วิจารณ์ พาณิช และพันธุ์ทิพย์ รามสูตร ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ เพราะรูปแบบการ
พัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองต้องทำเป็นทีม ต้องมีแกนนำในการทำกิจกรรม ตามประเด็น
ที่สนใจ ดำเนินการสร้างทีมงานด้วยการจัดประชุมชาวบ้านเพื่อค้นหาครอบครัวต้นแบบที่ประสงค์
เข้าร่วมเป็นนักวิจัยชาวบ้าน โดยใช้วิธีคัดเลือกจากผู้มีความสมัครใจและมีจิตอาสาสมัครเข้าร่วม
โครงการอย่างต่อเนื่องรวมในหมู่บ้าน ทั้ง 5 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ 2 ครอบครัว จิตใจ 2
ครอบครัว ด้านสังคม 2 ครอบครัว ด้านการเรียนรู้ 2 ครอบครัว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม 2 ครอบครัว รวมทั้งหมด 10 ครอบครัว ประกอบไปด้วยครอบครัว นายแท่น
โนรินทร์ นางสุนิสา สาเสาร์ นางบุญสลับ ยาวศิริ นางบุญใส สาพันธ์ นางประยูร สุวรรณบุตร
นายไพบูรณ์ คำนาคดี นางดร แก้วเกิน นางณัฐภรณ์ บุญสิทธิ์ นางปราณี พรหมสิงห์ นายทรง
บุคคุณ เพื่อร่วมเป็นทีมนักวิจัยชุมชน ร่วมในการวิจัย

3. ศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนหนองสิมจากอดีตถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็น
3 ยุค คือ ยุค 60 ปี ยุค 40 ปี และยุค ปัจจุบัน โดยคัดเลือกประชาชนที่อาศัยอยู่บ้านหนองสิม

3.1 ยุค 60 ปี (เกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2496) รวม 3 คน คือ

3.1.1 นางทองลี ศรีประจักษ์ บ้านเลขที่ 9 เกิด พ.ศ. 2496 อายุ 84 ปี

3.1.2 นายชาติ นามมนตรี บ้านเลขที่ 11 เกิด พ.ศ. 2472 อายุ 81 ปี

3.1.3 นางบัว ชาหว่า บ้านเลขที่ 20 เกิด พ.ศ. 2475 อายุ 78 ปี

3.2 ยุค 40 ปี (เกิดระหว่าง ปี พ.ศ. 2494 – 2496) รวม 3 คน คือ

3.2.1 นายบุญสาร บ้านเลขที่ 2 เกิด พ.ศ. 2496 อายุ 57 ปี

3.2.2 นายบุญทอง บุคคุณ บ้านเลขที่ 50 เกิด พ.ศ. 2497 อายุ 56 ปี

3.2.3 นายสมาน บุญตรี บ้านเลขที่ 63 เกิด พ.ศ. 2494 อายุ 59 ปี

3.3 ยุคปัจจุบัน (เกิดระหว่าง พ.ศ. 2506 – 2500) รวม 3 คน คือ

3.3.1 นายเกษียร กุมพันธ์ บ้านเลขที่ เกิด พ.ศ. 2500 อายุ 53 ปี

3.3.2 นายทวี บุญสาร บ้านเลขที่ 24 เกิด พ.ศ. 2504 อายุ 49 ปี

3.3.3 นายสุตใจ มอนคำลา บ้านเลขที่ เกิด พ.ศ. 2506 อายุ 47 ปี

ซึ่งเป็นการสัมมนาแบบมีโครงสร้างเพื่อทราบปัญหาการพึ่งตนเองจากอดีตและปัจจุบันของชุมชนหนองสิมทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม /ครอบครัว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวิถีชีวิต/สังคมและวัฒนธรรม ด้านการเรียนรู้/ภูมิปัญญา และด้านสุขภาพ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 11 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อทราบปัญหาการพึ่งตนเองจากอดีตและปัจจุบันของชุมชนท้องถิ่น ทั้ง 5 ตำบล

ด้านจิตความสามารถ	ยุค 60 ปีก่อน	ยุค 40 ปีก่อน	ปัจจุบัน
ด้านเศรษฐกิจ	<p>การทำเกษตรไม่ได้อยู่ ไม่มีการซื้อและขายสินค้าแลกเปลี่ยนกันเงิน เป็นสิ่งหายาก เงินที่ใช้มีเงินสดคงคลังเงินหมากค้อ และเงินเหรียญค้ำ การทำการเกษตรปลูกผักไว้กินกันในครอบครัว และแบ่งให้คนในชุมชนปลูกฝ้ายไว้ทอเสื้อผ้าไว้ใส่ หรือปีไหนฝนแล้งปลูกฝ้ายเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนข้าวที่หมู่บ้านอื่น เมื่อทอผ้าฝ้ายได้เป็นผืนแล้วให้เพื่อนบ้านที่พอมือมีอดีตผ้าให้แล้วนำมาเย็บเอง</p>	<p>การเกษตรครอบครัวที่พอมือเงิน เริ่มใช้ปุ๋ยเคมี มีความเชื่อว่า เมื่อใช้ปุ๋ยเคมีแล้วจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น 3-4 เท่า ทำนาไร่ชายข้าว ชุมชนบ้านหนองลิ้ม เริ่มมีการซื้อขายเล็กๆ น้อยๆ ภายในชุมชน สำหรับใครที่ได้ปลา ได้กบ ได้กิ้งกือจะนำไปขายในชุมชน และและบางครั้งจะนำไปขายในตัวอำเภอเกษตรวิสัย แม่ค้าประจำหมู่บ้านจะหาเก็บผัก กล้วยปลา กล้วย จากชาวบ้านรวบรวมกันไปขายที่ตลาดสด ในอำเภอเกษตรวิสัย</p>	<p>การทำเกษตรต้องใช้ปุ๋ยเคมีเนื่องจากสภาพดินเสื่อมและเสการบริโภคนิยม ชุมชนบ้านหนองลิ้มให้ความสำคัญกับเงินเป็นหลัก เพราะเชื่อว่า เมื่อมีเงินแล้วสามารถทำได้ทุกอย่าง คนในชุมชนเสรีให้ทำหน้าที่ต้องคืนเงินรับจ้างขายแรงงาน ประกอบกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนเมืองเป็นตัวเร่งที่ทำให้สังคมในชุมชนต้องวิ่ง</p>

ด้านจิตความสามารถ	ยุค 60 ปีก่อน	ยุค 40 ปีก่อน	ปัจจุบัน
<p>ตั้งคม/ครอบครัว</p>	<p>ชุมชนบ้านหนองสิมมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายให้ความช่วยเหลือกัน การเลือกผู้นำหมู่บ้านที่การประชุมหมู่บ้านจะเป็นคนเลือก ศูนย์รวมจิตใจบางชุมชน คือ วัด เมื่อมีเทศกาลประจำปี (ฮิตดิบสงคองดิบตี) คนในชุมชนจะไปรวมตัวกันที่วัด ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ จะแบ่งหน้าที่กันทำ ความสะอาด กวาดใบไม้บริเวณวัด</p>	<p>ชุมชนบ้านหนองสิม มีการเปลี่ยนแปลงผลมาจากการพัฒนากระแสเทคโนโลยีและการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ เริ่มพึ่งพิงขายการผลิตจากภายนอกชุมชนบ้านหนองสิม การคัดเลือกผู้นำแบ่งกันเป็นฝ่ายโดยมีข้อตกลงกลาง เมื่อเห็นว่าผู้ใดสมควรจะเป็นผู้นำ ก็ให้ไปยื่นอยู่ฝั่งนั้น พอเลือกผู้นำเสร็จแล้วจึงจับกันไป</p>	<p>วิถีชีวิตของคนในชุมชนหนองสิมเปลี่ยนแปลงไปทุกคนครอบครัวถือเงินเป็นพระเจ้า เพราะเชื่อว่าเงินสามารถช่วยได้ทุกอย่าง การทำเกษตร ใช้เครื่องจักรที่ทันสมัย ทั้งรถไถนา รถเกี่ยวข้าว ถึงเหล่านี้ตั้งชื่อ และจ้างใช้เวลาน้อยเสร็จเร็ว ส่วนเวลาที่เหลือไปประกอบอาชีพอื่น ไปขายข้าวมา ไปตัดอ้อย ไปรับจ้างทั่วไป</p>
<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม</p>	<p>ชุมชนหนองสิมมีความอุดมสมบูรณ์ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอาศัยธรรมชาติโดยเฉพาะป่าดงโตก ที่เปรียบเสมือนเป็นซูเปอร์มาร์เก็ตของคนในชุมชนไม่ว่าคนในชุมชนต้องการจะได้อะไรเดินเข้าไปป่าดงโตกก็จะได้สิ่งที่ตนเองต้องการ ปีจัดซื้ออาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษา</p>	<p>ชุมชนหนองสิมมีการตัดต้นไม้ทำลายป่าเป็นอย่างมาก ไม่กระยอม ไม่แค่นถูกพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อ และแปรรูปส่งร้านค้าไม้ หรือบางครอบครัวซื้อไม้จากพ่อค้าคนกลาง เพื่อทำการก่อสร้างบ้านพักอาศัย เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองเข้ามาเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากป่าดงโตก</p>	<p>ชุมชนบ้านหนองสิมเริ่มเห็นความสำคัญของป่าเมื่อดงโตก ถูกทำลายส่งผลกระทบต่อชุมชนหลายเรื่องคนในชุมชนมีการประชุมกัน เพื่อรักษาป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติไว้เป็นแหล่งอาหาร ประกอบกับผลจากการที่รัฐบาลส่งเสริมให้ครอบครัวปลูกต้นยางนา</p>

ด้านขีดความสามารถ ด้านวิถี/ และวัฒนธรรม	ยุค 60 ปีก่อน	ยุค 40 ปีก่อน	ปัจจุบัน
<p>ชุมชนบ้านหนองสิม เป็นสังคมขนาดเล็ก ทุกคนจะให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้นำชุมชนจะมีเหตุไม่ปกติผู้นำชุมชนจะเป็นคนแจ้งข่าว คิววิถีเกาะไม้ (ดักล่อง) เรียกว่าบ้านให้มารวมประชุม ผู้นำจะแจ้งข่าวให้ทราบเมื่อมีกิจกรรมในสังคม คนในชุมชนจะช่วยเหลือกันทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว และผู้ใหญ่ จะแบ่งหน้าที่กัน ทำตามความถนัดและเหมาะสมยกเว้น คนเฒ่าคนแก่ที่ไปไม่ได้จะเฝ้าบ้าน</p> <p>ด้านการเรียนรู้ / ภูมิปัญญา</p>	<p>ชุมชนบ้านหนองสิม เป็นสังคมขนาดเล็ก ทุกคนจะให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้นำชุมชนจะมีเหตุไม่ปกติผู้นำชุมชนจะเป็นคนแจ้งข่าว คิววิถีเกาะไม้ (ดักล่อง) เรียกว่าบ้านให้มารวมประชุม ผู้นำจะแจ้งข่าวให้ทราบเมื่อมีกิจกรรมในสังคม คนในชุมชนจะช่วยเหลือกันทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว และผู้ใหญ่ จะแบ่งหน้าที่กัน ทำตามความถนัดและเหมาะสมยกเว้น คนเฒ่าคนแก่ที่ไปไม่ได้จะเฝ้าบ้าน</p> <p>ด้านการเรียนรู้ / ภูมิปัญญา</p>	<p>ครอบครัวบ้านหนองสิมเป็นครอบครัวใหญ่ รวบรวมกันอยู่แต่คนวัยทำงานจะเริ่มออกไป รับจ้างทั่วไป นอกหมู่บ้านแล้ว จะส่งเงินมาช่วยเหลือถึงหน้าเทศบาล เช่น งานประเพณีสงกรานต์ตรุษจีน คนหนุ่มคนสาวจะถูกเรียกให้กลับไปเยี่ยมบ้าน พอถึงฤดูกลางทำนา คนหนุ่มคนสาวจะถูกเรียกให้กลับบ้านมาช่วยทำนา พอเสร็จฤดูการทำนาแล้ว จะไปรับจ้างที่กรุงเทพฯ สังคมในชุมชนบ้านหนองสิม คนหนุ่มคนสาวเริ่มเข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมของส่วนรวม</p> <p>การเรียนรู้มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน บังคับให้เด็ก ที่เกิดมาอายุครบ 7 ปี แล้ว ต้องเข้าโรงเรียนเรียนหนังสือ จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชุมชนบ้านหนองสิม เริ่มมีหน่วยงานทางราชการเข้าไปให้</p>	<p>ชุมชนหนองสิมเป็นครอบครัวขนาดเล็ก หลายครอบครัวเหลือเฉพาะคนแก่และเด็ก ส่วนคนที่พอทำงานได้ ออกไปรับจ้างหาเงิน หรือ ไปขายข้าวมาจะตั้งค้ำตั้งเงิน 5-7 วันถึงจะกลับบ้านครั้งหนึ่ง คนเฒ่าคนแก่จะมาดูแลที่บ้าน สังคมในชุมชน บ้านหนองสิมเปลี่ยนแปลงไปมาก คนเข้าวัดมีน้อยมาก เมื่อมีงานประเพณีต่างๆ จะมีคนไปช่วยงานวัดน้อย ส่วนที่พอมีเวลาบ้าง ก็จะนำกิจกรรมที่วัดมาทำที่บ้าน</p> <p>ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้รับการสืบทอด จากแหล่งเรียนรู้ของรัฐ ซึ่งเป็นการศึกษา ในเชิงทฤษฎี และเขียนจากคนนอก ชุมชน วัฒนธรรมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป จากการศึกษาที่มีส่วนรวม</p>

ด้านขีดความสามารถ	ยุค 60 ปีก่อน	ยุค 40 ปีก่อน	ปัจจุบัน
<p>คนแก่รุ่นต่อรุ่น วัฒนธรรม การเรียนรู้ ได้รับการบอกเล่าจากคนแก่ ช่วยบอก ช่วยสอน ตกกลางคืนต้องการ แสงสว่าง ต้องจุดกระบอง (ไม้คบ) ที่ทำจาก น้ำมันยาง อุปกรณ์ที่ใช้ภายในบ้าน ทุกชิ้น เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ปีฉลุย 4 อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคล้วนแต่ผลิต และทำในชุมชน ทั้งนี้ อาหารก็มาจากท้องถิ่นท้องถิ่นมา เครื่องนุ่งห่มก็ทอมาจากมือชาวบ้าน ชุมชนหนองสิม ไม่สถานีมีอนามัย หรือโรงพยาบาลร่างกายของคนในชุมชน แข็งแรง ไม่มีโรคเบาหวาน ความดัน โรคความเครียด เมื่อเกิดการเจ็บไข้ ได้ป่วยคนในชุมชนจะมีหมอพยาบาลประจำหมู่บ้านช่วยกันรักษาจะมียารักษาไม่มา ขัดถูกับบ้านทำให้ผู้ป่วยดื่ม</p>	<p>ความรู้บ้านต่างๆ ที่คนชนก็มีการศึกษา อบรมลูกเสือชาวบ้านเป็นกิจกรรมที่ให้ คนในชุมชน ได้มีการรู้ขีดการเสียดสละ กำลังกาย กำลังทรัพย์ และให้คนในชุมชน ได้เรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน ในชุมชนและช่วยเหลือกัน ในชุมชน เริ่มมีการเรียนรู้ วัฒนธรรมตะวันตก มีภาพยนตร์เข้ามา แทนหมอลำซึ่ง เป็นการละเล่นของคน ในชุมชน การรับรู้ได้รับอิทธิพลจากสื่อ ต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ จากนโยบายของรัฐบาลสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับสังคมมีผลทำให้ชุมชน หนองสิมมีสุขภาพตาประจำหมู่บ้าน ประชาชนในชุมชนเมื่อเป็นไข้จะไป ขอรับยาจากสุศาลา</p>	<p>แต่ปัจจุบันนี้คนในชุมชนจะดำเนินกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่จะพึ่งอาศัยปัจจัย จากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เช่น ประเพณี งานบวชทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องหาซื้อจาก ตลาดในตัวอำเภอเกษตรวิสัย ทั้งหมด ไม่ว่าจะ เป็นอาหาร อุปกรณ์ เครื่องใช้ ต่าง ๆ</p> <p>ชุมชนหนองสิม ได้รับการดูแลรักษา อย่างดีเพราะในหมู่บ้านจะมีอาสาพัฒนาหมู่บ้าน (อสม) เมื่อคนในชุมชนเจ็บไข้ ได้ป่วยก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาล ประจำอำเภอเกษตรวิสัย</p>	
ด้านสุขภาพ			

ผลจากการสัมภาษณ์ข้างต้นได้นำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นขั้นตอนต่อไป

4. สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันได้ดำเนินการ ดังนี้

การสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึกในการทำงานร่วมกันให้กับผู้วิจัยทีมนักวิจัย รูปแบบ การพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเองระดับชุมชน และสมาชิกชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ได้แสวงหา ความรู้ แก้ไขปัญหาการสร้าง ความเชื่อมั่นปัญหา ที่สามารถจัดการความต้องการขั้นพื้นฐาน ของชาวบ้าน และนำไปสู่ประเด็นที่ว่า “ปัญหามาไปสู่ปัญหา” โดยให้ทีมงานนักวิจัย และผู้วิจัย ได้ไปอบรม เศรษฐกิจพอเพียง ที่ศูนย์อบรมเศรษฐกิจ พอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งสร้างบุคคลให้ได้ สัมผัส ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม เพื่อทำไปสู่การพัฒนาสำนึก ด้านการพัฒนาตนเองและสังคม แล้วให้ นักวิจัยชาวบ้านได้ร่วมกันสรุปบทเรียนเศรษฐกิจพอเพียงของพอจันทร์ที่ ประทุมภา ที่เป็นแกน มิตในการแก้ปัญหา ผลดังนี้

4.1 ขั้นตอนการจัดการความรู้เรื่องดิน

4.1.1 พบปะได้ถาม ความรู้เรื่องดินกับชาวบ้านเป็นรายบุคคล

4.1.2 ตั้งเวทีชาวบ้าน สนทนาแลกเปลี่ยนแนวคิดซึ่งกันและกัน

4.1.3 คิดวิเคราะห์ความรู้ที่สร้างขึ้น มีการคัดกรองและจัดเก็บบันทึกความรู้ที่

เผยแพร่ได้ลงในสมุดบันทึก

4.1.4 นำความรู้ไปทดลองปฏิบัติ

4.1.5 เชื่อมโยงความรู้จากภายนอก เชิญวิทยากรมาให้ความรู้

4.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้เรื่องดิน

4.2.1 มีความสนใจเหมือนกัน เรื่องดิน

4.2.2 มีความเชื่อว่าทุกคนเรียนรู้ได้

4.2.3 มีบรรยากาศแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดี

4.2.4 ลงมือปฏิบัติจริง และยืนยันการกระทำ

4.2.5 มีนักเคลื่อนไหว (นักจัดการความรู้) เกี่ยวกับเรื่องดิน

4.2.6 สร้างเครือข่าย ขยายผลแนวคิดร่วมต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเรื่องเล่าแนวคิดในการจัดการความรู้ เรื่องดินซึ่งส่งผลถึงการสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึกในการทำงานเป็นกลุ่ม เครือข่ายในหมู่บ้าน ในการทดลองปฏิบัติ นำผลการดำเนินงานไปแล้วยืนยันการกระทำ คือ การทำปุ๋ยหมักพืชสด ของนักวิจัยชาวบ้าน ผู้รับผิดชอบคือ

1. นายแทน โนรินทร์
2. นางสุนิสา สาเสาร์
3. นางบุญสีย์ ยาวศิริ
4. นางบุญใส สาพันธ์
5. นางประยูร สุวรรณบุตร
6. นายไพบูรณ์ คำบุคคี
7. นางดร แก้วเกิน
8. นางฉัฐภรณ์ บุญสิทธิ์
9. นางปราณี พรหมสิงห์
10. นายทรง บุคคุณ

5. สร้างวิสัยทัศน์ความเข้าใจ การพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง โดยการประชุมทีมงานนักวิจัยที่บ้านที่ศูนย์เรียนรู้พอจันท์ ประชุมภา ได้มีการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ ในการดำเนินการ โครงการวิจัย ที่ประชุมได้มีการทบทวนวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนงาน ของกลุ่มองค์กรชุมชนเป้าหมาย ซึ่งได้มีการยกร่างตาม โครงการศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนพึ่งตนเอง ที่ใช้เป็นเป้าหมายในการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนี้

- 5.1 วิสัยทัศน์ ร่วมใจพัฒนาชุมชน ใฝ่เรียนรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเองได้
- 5.2 พันธกิจ
 - 5.2.1 มีความขยันอดออม
 - 5.2.2 สนใจใฝ่เรียนรู้
 - 5.2.3 การพึ่งตนเอง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
 - 5.2.4 ปรับเปลี่ยนครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองได้
 - 5.2.5 ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง
 - 5.2.6 ตัวชี้วัดองค์กรชุมชนในระยะแรก

1) การพึ่งตนเอง การรู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากรและสามารถจัดการทรัพยากรนำไปสู่สวัสดิการชุมชน

- 2) พัฒนาศักยภาพฝึกอบรมจากการดูงาน
- 3) ฝึกปฏิบัติโดยการทดลอง
- 4) สรุบบทเรียน การสังเกต จดบันทึก
- 5) สะท้อนประเมินผล

นอกจากนี้ยังให้กลุ่มองค์กรชุมชนเป้าหมายได้กำหนดเป้าหมายการทำงาน ในระยะเวลา เดือน ตุลาคม ถึง พฤษภาคม 2553 ตามโครงการพัฒนารูปแบบขีดความสามารถ การพึ่งตนเอง โดยมีเป้าหมายระยะแรกคือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ในชุมชนเป้าหมายที่จะนำสู่การจัดการความรู้ควบคู่กับแผนงานกิจกรรมของกลุ่มองค์กรชุมชน

6. สร้างความเข้าใจกิจกรรมการพัฒนาการจัดการความรู้ได้ดำเนินการ โดยผู้วิจัย และทีมผู้ร่วมวิจัย ได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ฝึกการวิเคราะห์ การจัดการความรู้ของกลุ่ม องค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายผู้นำกลุ่มสมาชิกกลุ่ม ให้มีการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทบทวนวิเคราะห์ ศักยภาพแวดล้อม จุดอ่อน โครงสร้าง การบริหารจัดการบทบาท หน้าที่ การสร้างความตระหนัก ให้เกิดกับกลุ่มองค์กรชุมชน การทำงานแบบมีส่วนร่วม การพึ่งตนเองและการจัดการความรู้ใน กลุ่มองค์กรชุมชน การทำงานแบบมีส่วนร่วม การพึ่งตนเองและการจัดการองค์ความรู้ชุมชน ใน ส่วนของจุดอ่อน การสร้างความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตัวเอง ระดับชุมชนมี ดังนี้

6.1 ไม่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับวิทยาศาสตร์ เกิดเป็นองค์ความรู้ ใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์

6.2 ไม่มีการจดบันทึกผลการปฏิบัติงาน

6.3 มีความรู้ในตัว ไม่มีการถอดบทเรียนเป็นเอกสาร หลักฐาน

6.4 ไม่มีข้อมูล

7. นักวิจัยชาวบ้านจัดกิจกรรม ค้นหาปัญหา ประชุมให้นักวิจัยชาวบ้าน ได้เขียน ปัญหาเสนอความเห็น ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นความทุกข์ของผู้วิจัยเองและเป็นความทุกข์ของชุมชน มีอะไรบ้าง โดยให้นักวิจัยชาวบ้านเขียนปัญหาลงแผ่นกระดาษเล็กๆ แล้วส่งแผ่นกระดาษนั้นมายัง หน้าเวทีจัดทำเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลังของปัญหาที่ ทำให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น เกิดจากความทุกข์ด้านใดบ้าง โดยให้นักวิจัยชาวบ้าน ได้เขียนปัญหาแล้วมานำเสนอว่ามีด้านใดบ้าง

จากการประชุม พบว่า ความทุกข์ของนักวิจัยชาวบ้านที่ส่งผลต่อขีดความสามารถการพึ่งของ
ตนเองในชุมชนนั้นมี 5 ด้านด้วยกัน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านครอบครัว/สังคม ด้านสิ่งแวดล้อม
ด้านวิถีชีวิต / วัฒนธรรม / ภูมิปัญญา และด้านสุขภาพ ดังนี้

7.1 ทุกข์ด้านเศรษฐกิจ

7.1.1 น้ำมันแพง ปู่แพง คนตกงาน คนอยู่บ้านไม่มีรายได้

7.1.2 ค่าครองชีพสูงสินค้าอุตสาหกรรม/แพง ผลผลิตทางการเกษตรราคา

ต่ำ ทำนาขาดทุน

7.1.3 เป็นหนี้สิน ค่าแรงถูก รายได้ต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ผลการผลิตต่ำ

7.1.4 ขาดทุนหมุนเวียน คนในครอบครัวไม่เชื่อฟังกัน

7.1.5 เป็นหนี้ ธกส. ยังใช้หนี้ไม่หมด ทำนาขายข้าวไม่พอใช้หนี้

7.1.6 บริษัทใหญ่ผูกขาดเอาเปรียบผู้บริโภค

7.1.7 ลูกเรียนหนังสือ ค่ารถ ค่าเรียน ต่างแพงเป็นทุกข์

7.1.8 หลังการเก็บเกี่ยวประชาชนว่างงาน

7.1.9 คนวิ่งตามค่านิยมผิด ๆ หน้าใหญ่ไม่เจียมตัว

7.1.10 ไม่ปฏิบัติตนอยู่ในความพอเพียง

7.1.11 ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง

7.1.12 การค้าขายไม่มีคนซื้อ

7.1.13 คนในชุมชนไม่สามัคคีไม่เข้าใจกัน

7.1.14 ถูกคิดสิ่งเสพติด ตัวเองร่างกายไม่แข็งแรง

7.1.15 บ้านเมืองขัดแย้ง ซิงคิซิงเด่น ไม่แก้ปัญหาช่วยกัน ไม่รัก

ไม่สามัคคี ไม่ให้อภัย มีแต่หาประโยชน์ส่วนตน

7.2 ทุกข์ด้านครอบครัวและสังคม

7.2.1 คนในครอบครัวขาดความสามัคคีไม่รับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน

และกัน

7.2.2 ไม่มีความซื่อสัตย์ซึ่งกันและกัน พ่อไปทางแม่ไปทาง เกิดการ

แตกแยกหย่าร้าง ขาดความอบอุ่น

7.2.3 เป็นหนี้สินมากรายได้น้อยกว่ารายจ่าย

7.2.4 สามีมีภรรยาน้อย กินเหล้า เที่ยวนอกบ้าน

- 7.2.5 หัวหน้าครอบครัวขาดความรับผิดชอบติดการพนัน
- 7.2.6 สังคมวุ่นวายแบ่งพรรคแบ่งพวกเอารัคเอาเปรียบ แย่งชิงดีชิงเด่นกัน
- ขาดความสามัคคี
- 7.2.7 ไม่มีอาชีพที่มั่นคง ไม่มีเงินส่งลูกเรียน
- 7.2.8 ครอบครัวมีปัญหา พ่อแม่ต้องไปทำงานต่าง ถิ่น หรือทำงาน
ในเมืองปล่อยให้ลูกอยู่ต่างจังหวัดตามลำพัง
- 7.2.9 วัยรุ่นขาดการอบรมธรรม
- 7.2.10 วัยรุ่นชอบจับกลุ่มกินเหล้าเสพยาเสพติดสร้างความวุ่นวาย
- 7.2.11 สังคมไม่ยอมรับคนจน ที่มีที่ทำกินน้อย
- 7.2.12 เด็กไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์
- 7.2.13 คนในครอบครัวป่วยเป็นโรคเรื้อรัง
- 7.2.14 ไม่มี การเปิดบัญชีรายรับรายจ่าย ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย
- 7.3 ทุกข์ด้านสิ่งแวดล้อม
- 7.3.1 คนตัดไม้ทำลายป่าเผาเศษไม้ ไบโหญา เผาตอฝางข้าว ไฟป่า
- 7.3.2 ทำให้อากาศแปรปรวนเกิดสภาวะ โลกร้อน ฝนฟ้าอากาศไม่ตกต้อง
ตามฤดูกาล
- 7.3.3 เกิดพายุต่าง ๆ ตามมาเช่น พายุ เกิดสึนามิ ภูเขาหัวโล้นถล่ม น้ำ
ท่วมแผ่นดินไหว
- 7.3.4 เกษตรกรใส่ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ฆ่าหนูนา ฆ่าหอยเชอร์รี่
- 7.3.5 กลิ่นเหม็นจากขยะ น้ำเน่าในชุมชน
- 7.4 ทุกข์ด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญา
- 7.4.1 ไม่ยึดมั่นวิถีทำกินแบบดั้งเดิม ภูมิปัญญาคนเฒ่าคนแก่
- 7.4.2 วิถีชีวิตดีนรณอพยพแรงงานทำงานต่างถิ่น คนชราโดดเดี่ยว
- 7.4.3 ไม่เข้าวัดปฏิบัติธรรม ขาดคุณธรรมความเมตตา ไม่แบ่งปันกัน
- 7.4.4 ไม่รู้จักวันสำคัญทางศาสนา ขาดความเลื่อมใสศานาตนเอง
- 7.4.5 นิยมวัตถุเลียนแบบต่างชาติ รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกครอบงำใจ
- 7.4.6 เทคโนโลยี สมัยใหม่แต่ใจหล้าหลัง ถูกชวานาทำนาไม่เป็น

- 7.4.7 ขาดความเคารพพ่อแม่ ครูอาจารย์นิสัยก้าวร้าว
- 7.4.8 เขวachsenมีความเชื่อมั่นผิด ๆ
- 7.4.9 ภูมิปัญญาชาวบ้านขาดคนสืบทอด
- 7.4.10 เขวachsenไม่รักษานวลสงวนตัว มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร
- 7.4.11 วัยรุ่นแต่งตัวไม่เหมาะสมกับสถานที่ ใส่สายเดี่ยว สั้นजूเข้าวัด
- 7.4.12 วิธีคนสมัยนี้ขาดการวางแผนในการดำเนินชีวิต
- 7.4.13 การดำเนินชีวิตเห็นแก่ตัวลืมนอบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทย
- 7.4.14 ไม่สนใจความรู้ความสามารถภูมิปัญญาไทย การทำนา ทำแบบ
เหม่าง่าย ลืมประเพณีอันดีงาม เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

7.5 ด้านสุขภาพ

- 7.5.1 ไม่ออกกำลังกาย พักผ่อนไม่เพียงพอเกิดความเครียด
- 7.5.2 ซ้อผักกินมีสารเคมีตกค้าง ในอาหารสำเร็จรูป
- 7.5.3 ใช้สารพิษสารเคมี เข้าสู่ร่างกาย ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมลงทุกวัน
- 7.5.4 กินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับ
- 7.5.5 ใช้ยาฆ่าหญ้าฆ่าแมลง ร้ายแรงถึงตายผ่อนส่ง
- 7.5.6 โรคมะเร็งโรคเบาหวานความดันโลหิต เกิดขึ้นกับทุกวัย
- 7.5.7 สำส่อนทางเพศโรคเอดส์ตามมา
- 7.5.8 มลภาวะเป็นพิษอากาศร้อนทำให้เกิดโรคมะเร็งผิวหนัง
- 7.5.9 แหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคลูกน้ำยุงลาย ใช้เลือดออกร้ายแรงถึงตาย
- 7.5.10 ด้านสาธารณสุขดูแลไม่ทั่วถึง
- 7.5.11 เผลอกล่องโฟม ฝูงพลาสติก เกิดโรคหืดหอบทางเดินหายใจ
- 7.5.12 เสพสิ่งเสพติดของมีนเมา เหล้า บุหรี่ สูร่างกายเป็นประจำ

เมื่อพบปัญหาของชุมชนแล้วนักวิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันว่าปัญหาต่างๆ ของชุมชนนั้นเราจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไรเพื่อให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้โดยนักวิจัยได้เขียนข้อตกลงในใจลงแผ่นกระดาษแล้วส่งต่อหน้าเวทีซึ่งเป็นการสัญญาต่อตนเองว่าจะดำเนินการอย่างไรเพื่อยืนยันความต้องการที่จะพัฒนาตนเองของผู้เข้าร่วมในการวิจัยผู้วิจัยครั้งนี้ เรียกว่ากิจกรรมฮักแพงแผ่นดิน ซึ่งมีทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ด้านครอบครัว/สังคม ด้านสุขภาพ ด้านวิถีชีวิต/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา ด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านเศรษฐกิจ ปลูกผลไม้ผักสวนครัวกินเอง เลี้ยงไก่ไว้เป็นอาหาร เริ่มจากตัวเราก่อนโดยยึดหลักคุณธรรม เลิกทำตนเป็นคนหน้าใหญ่ หันมาเจียมตนเจียมตัว ปลูกสมุนไพรไว้เป็นยา ปลูกพืชยืนต้นไว้หลากหลาย ทำนาปรับปรุงดินให้ดินอุดมสมบูรณ์ เพิ่มมูลค่าของที่ดินให้ดินมีประโยชน์ทุกตารางนิ้ว ลดรายจ่ายที่เป็นการฟุ่มเฟือย เช่นสินค้าต่างๆที่ไม่จำเป็นอย่าไปซื้อ จัดงานใหญ่โตลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง ลดละเลิกอบายมุขทุกชนิด ทำปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมักทดแทนปุ๋ยเคมี ทำยาไล่แมลงจากสมุนไพรทดแทนยาเคมีลดต้นทุนการผลิตโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวอย่างเต็มความสามารถและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ออกทน ออกออมขยันประหยัด เพียรพยายาม ทำตามแผนที่เราวางไว้ให้ประสบผลสำเร็จ ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตนให้อยู่ในความเป็นกลางไม่น้อยเกินไปไม่มากเกินไปอยู่ในความพอดีความพอเพียง ความพอประมาณ ไม่เห็นแก่ตัวศึกษาเรียนรู้ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ศรัทธาในแนวความคิดในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันให้ถึงเป้าหมายนำมาในการนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกทุกอย่างให้กินอย่างพอเพียงในครอบครัวก่อน ถ้าเหลือแล้วจึงนำไปขาย ออมดิน ออมน้ำ ออมพืชพันธุ์ธัญญาหาร รักษาธรรมชาติสร้างสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ไม่สร้างหนี้สร้างสิน พยายามใช้หนี้เก่าให้หมด สร้างอาหารให้มีพอกินไม่ได้ซื้อกิน ทำบัญชีครัวเรือน ราชรับรายจ่าย เพื่อเป็นการเตือนสติ

ด้านครัวเรือน/สังคม ทางเลือกทางรอดทางเดินทางสายกลาง ตามแนวพระราชดำริของในหลวงเกษตรทฤษฎีใหม่ เขาชวนรู้จักหน้าที่ของตนเองรู้จักรับผิดชอบต่อผู้อื่น เลิกมั่วสุมสร้างปัญหาให้กับครอบครัว/สังคม ออกทน ขยัน ประหยัด ออกกัณฑ์ ออกออม หมั่นเพียร อูกรูรั้วทำบัญชีรายรับรายจ่ายภายในครัวเรือนเป็นประจำ ทำหน้าที่ตนให้ดีที่สุดที่เป็นแบบอย่างของลูกเมีย เป็นผู้นำที่ดีเข้มแข็งและเป็นผู้นำที่เสียสละทำมาหากินโดยสุจริตไม่ลักขโมยของผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีสัจจะต่อตนเองและผู้อื่นเสมอ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและครอบครัวรักเดียวใจเดียว เห็นอกเห็นใจกันเข้าใจกันสามัคคีปรองดอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมีความเมตตากันรักษาศีล ปฏิบัติธรรม มีศีลธรรมประจำใจแบ่งปันกันไม่อิจฉาริษยา กล่าวร้ายผู้อื่นให้โอกาสแก่ผู้อื่นพิการและดูแลผู้มีพระคุณ กตัญญูพ่อแม่ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างอาชีพเสริมแปรรูปผลผลิตในพื้นที่ตนเองมีกตัญญูการร่วมกันยอมรับกตัญญูของสังคม ปรับตัวให้อยู่กับผู้อื่นได้ด้วยความเข้าใจกัน ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามเพื่อให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุขความเจริญ รู้จักการประมาณตน เลิกใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายเกินความจำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย ไม่นิยมวัตถุนิยมตามสมัยใหม่ ลด ละ เลิก

อบายมุขทุกชนิด เช่น เหล้า บุหรี่ การเล่นพนันเล็กซื้อหอยโดยเด็ดขาด มีความรักและสามัคคี
 ในชุมชนและประเทศชาติ เลิกทะเลาะกัน แบ่งฝ่ายแบ่งพวกกัน ไม่หลงยศหลงศักดิ์ศรี สร้าง
 ความรักและความอบอุ่นในครอบครัว ให้ความสำคัญและลูก กินข้าวพร้อมหน้า ทำกิจกรรมร่วมกัน
 มีเหตุผล ไม่เห็นแก่ตัว รับผิดชอบต่อผู้อื่น ให้อภัยแก่กันเสมอ หันหน้าเข้าหากัน ปรีกษา
 ทารือกันภายในครอบครัว/สังคมวางแผนแก้ปัญหาาร่วมกันของคนภายในครอบครัว

ด้านวิถีชีวิต/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา ยึดมั่นในวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทยแบบ
 เดิม ๆ ของไทยโบราณ ทำไร่นาสวนผสม อยู่อย่างพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวของเรา มีศีล 5 ข้อ ประจําใจและรักษาอย่างเคร่งครัด เข้าวัดฟังธรรมรักษาศีลอุโบสถ
 หรือศีล 8 เช่น ขึ้น 8 ค่ำ 15 ค่ำ วันแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ เมื่อมีโอกาสพาลูกหลานไปทำบุญใส่บาตร
 ให้ทานเพื่อเป็นการจัดความโลก และสืบทอดพระพุทธศาสนา/สืบทอดภูมิปัญญาขนบธรรมเนียม
 ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทยเรา เช่น ฮีต 12 คลอง 14 ฮีตยี่กองเกียง ฮีตบ้านคองเมือง
 ฮีตเต่าคองเขย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีคุณธรรม 5 ประการ ไม่เห็นแก่ตัวมากเกินไป มี
 ความสามัคการาวะเคารพผู้มีพระคุณผู้สูงอายุ ผู้ให้กำเนิด เคารพสถานที่ควรจะเคารพ สืบทอด
 สมุนไพรโบราณเพื่อนำมารักษาโรคของมนุษย์และสัตว์ เกษตรไทยต้องรู้จักคำว่าขึ้นปลงลงเสี่ยง
 เช่น ไถนาด้วยควาย ดำข้าวด้วยครกกระเดื่อง สืบทอดการลงแขกเกี่ยวข้าว สืบทอดวิชาคาถา
 หมอลำ หมอแคนหมอขนาดแผนไทย หมอคำ หมอบาย กล่อมลูกหลาน นิทานชาดก ผญา และ
 คำสอนของพระพุทธเจ้า

ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณ
 หมู่บ้านและชุมชน มีการแยกขยะมารีไซเคิล เลิกตัดไม้ทำลายป่า ไม่เผาป่า ไม่เผาฟาง ไม่เผาตอซัง
 ข้าว ไม่ทำลายหน้าดิน เลิกใช้สารพิษสารเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ไม่ทำลายธรรมชาติ ช่วยกัน
 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ รณรงค์ให้คนในชุมชน รู้คุณค่า
 ของไม้ยืนต้น ปลูกป่าทดแทนในวันสำคัญต่าง ๆ ช่วยกันปลูกต้นไม้ตามหัวไร่ปลายนา ตามที่
 สาธารณะช่วยกันทำเกษตรแบบผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีการออมดิน ออมน้ำ ออมป่า ออมธรรมชาติ ปรับปรุงดินด้วยเศษวัชพืช
 ที่มีอยู่ในพื้นที่ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เลิกเผาถ่านโพม
 และถุงพลาสติก หันมาใช้ถุงผ้าที่มีอยู่ในพื้นที่ตนเอง จากนั้นนำผลสรุปของกิจกรรม อักแพงแผ่นดิน
 จัดทำแผน/พัฒนาศักยภาพครอบครัวชุมชนและแผนความรู้กลุ่ม ได้นำแนวความคิด ของนาโถง
 และทาเกตุชิ และวิจารณ์ พาณิช ในส่วนของการจัดการความรู้ควบคู่ไปกับกิจกรรม และของ

พันธุ์ทิพย์ รามสูต ในส่วนของการจัดการวางแผนชุมชนบ่งบอกถึงการสร้างคลังความรู้ชุมชน จะต้องเป็นไปตามปกติของการทำงานประจำ ซึ่งอาจจะต้องมีการปรับปรุง ยืดหยุ่นตามแผนพัฒนาความรู้

ด้านสุขภาพ ออกกำลังกายสม่ำเสมอพักผ่อนให้เพียงพอ รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ รับประทานอาหารปลอดสารพิษ ปลูกต้นไม้ให้มาก ๆ ปลูกผักสวนครัวสร้างอาหาร ให้ชุมชนครอบครัวปลอดสารเคมี ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูกเอง เรียนรู้คุณค่าของสมุนไพรไทยโบราณ สนับสนุนการนวดแผนไทยโบราณคลายเมื่อย กินอาหารให้ถูกสุขลักษณะ เลิกกินสุก ๆ ดิบ ๆ ป้องกันโรคพยาธิใบไม้ในตับ เลิกกินอาหารนอกบ้านและอาหารถุงพลาสติก ไม่ประมาทต่อการดำรงชีวิต ทุกคนมีจิตสำนึกมาไม่จับลดอุบัติเหตุตามท้องถนนทุกชีวิตปลอดภัยอายุยืนยาว สุขภาพดีไม่มีขายถ้าอยากได้ต้องสร้างเอง สุขภาพเราสร้างได้อย่างปลอดภัย เลิกสิ่งเสพติดเข้าสู่ร่างกาย เลิกเหล้า เลิกบุหรี่ เลิกเสพยาเสพติด เลิกสำส่อนทางเพศป้องกันโรคเอดส์สายพันธุ์ใหม่ ดูแลที่อยู่อาศัยให้มีความสะอาดอยู่เสมอ สร้างอากาศบริสุทธิ์ ฝึกสมาธิปฏิบัติธรรม มองโลกในแง่ดี สุขภาพจิตดี ยิ้มวันละนิดจิตแจ่มใส กินข้าวเป็นหลักกินผักเป็นยา กินปลาเป็นอาหาร กินกล้วยน้ำหว่า เป็นยาชูกำลัง กินอาหารร้อน ใช้ช้อนกลาง หมั่นล้างมือ กินผักผลไม้ วิตามินซีป้องกันไข้หวัด 2009 กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายและเชื้อโรคและใช้เสื้อคอก

8. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา จากการระเบิดออกจากข้างในปัจจัยที่ส่งผลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ของชุมชนนั้น 5 ด้าน ผู้วิจัยและนักวิจัยชาวบ้านได้นำเสนอความสำคัญของปัญหาโดยจัดการประชุมแบบมีส่วนร่วมทุกคนมีส่วนร่วมในการเสนอหัวข้อของปัญหาที่สำคัญ แล้วสรุปเป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องเร่งดำเนินการ โดยให้นักวิจัยชาวบ้านได้เขียนปัญหาลงในแผ่นกระดาษขนาดเล็กแล้วนำมาติดที่แผนภาพต้นไม้ นักวิจัยชาวบ้านคิดว่าปัญหาใดมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับตนเองและชุมชน ให้นำปัญหานั้นติดตรงที่ปลายยอดของต้นไม้และนักวิจัยชาวบ้านคิดว่าปัญหาใดมีความสำคัญรองลงมาให้ติดตรงกลางลำต้นของต้นไม้ และถ้านักวิจัยชาวบ้านคิดว่าปัญหาใดมีความสำคัญน้อยก็ให้นำปัญหานั้นมาติดตรงโคนของต้นไม้ เรียกว่า กิจกรรมต้นไม้ทุกข์ พบว่า

8.1 ด้านเศรษฐกิจ

8.1.1 ปลูกผักสวนครัว ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทางพระราชดำริ

8.1.2 งดอบายมุขทุกชนิด

8.1.3 เลิกใช้สารเคมี สารพิษ หันมาทำปุ๋ยหมักใช้เอง

8.2 ด้านครอบครัวและสังคม

- 8.2.1 มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองครอบครัวและผู้อื่นมีคุณธรรม
- 8.2.2 ทำบุญชื้อรายรับรายจ่ายในครัวเรือน อุดหนุน อุดหนุน อุดหนุน
- 8.2.3 มีเหตุมีผลไม่เห็นแก่ตัว ยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่นให้อภัยกัน

8.3 ด้านสิ่งแวดล้อม

- 8.3.1 ไม่เผาป่าปลูกต้นไม้อนุรักษ์ธรรมชาติ
- 8.3.2 สร้างความสมดุลทางธรรมชาติด้วยเศษพืชในพื้นที่เศษใบไม้
- 8.3.3 มีจิตสำนึกออมดิน ออมน้ำ ออมสัตว์ป่า ออมต้นไม้

8.4 ด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมมีปัญญา

- 8.4.1 สืบทอดภูมิปัญญาคนเฒ่าคนแก่ อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรม

- 8.4.2 ดำเนินวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ เข้าวัดฟังธรรมรักษาศีลวันสำคัญทางพุทธ

ศาสนา

- 8.4.3 มีความน้อมน้อมเคารพตนเองและผู้อื่น

- 8.4.4 เมตตารอบข้างปัน โอบอ้อมอารีเพื่อนมนุษย์

8.5 ด้านสุขภาพ

- 8.5.1 กินอาหารให้ครบ 5 หมู่ ให้ถูกสุขลักษณะ

- 8.5.2 ดูแลสุขภาพใส่ใจการบริโภคอาหารในสิ่งที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย

- 8.5.3 กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค โรคระบาด โรคภัยร้ายแรง

9. จัดทำแผนพัฒนารูปแบบขีดความสามารถการพึ่งตนเอง มีการดำเนินการโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์แผนการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มในแต่ละสิ่งเป้าหมายในแผน 6 เดือน โดยได้นำปัญหาที่มีความสำคัญเร่งด่วนจากกิจกรรมจัดลำดับความสำคัญของปัญหาโดยรวมมีทั้งหมด 5 ด้าน และแยกเป็นกิจกรรม 12 กิจกรรม ตามประเด็นที่กำหนด คือ

9.1 โครงการ

9.2 กิจกรรม

9.3 ผลการดำเนินงาน

9.4 ระยะเวลา

9.5 งบประมาณ ผลจากการดำเนินงานดังกล่าวนำไปสู่การสร้างตัวชี้วัด

ความสำเร็จของโครงการ

10. สร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง ดำเนินการโดยได้ร่วมกับครอบครัวนักวิจัยชาวบ้านทั้ง 10 ครอบครัว คือ นายแทน โนรินทร์ นางสุนิสา สาเสาร์ นางบุญลัย ยาวศิริ นางบุญใส สาพันธ์ นางประยูร สุวรรณบุตร นายไพบูรณ์ คำบุคดี นางดร แก้วเกิน นางณัฐภรณ์ บุญสิทธิ์ นางปราณี พรหมสิงห์ และนายทรง บุคคุณ ไปฝึกการปฏิบัติ มีทั้งหมด 5 ด้าน และ 12 กิจกรรม ร่วมกับทีมนักวิจัยสุภาพะ ผศ. ดร. จลาต จันทร์สมบัติ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลชีเหล็ก อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้หลักการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม กำหนดประเด็นในการประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จตามตัวชี้วัดทั้งหมด 12 ตัวชี้วัด โดยใช้เวทีจัดประชุมร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การประเมินตามแนวคิด Glen Lave rack เช่นกัน สร้างตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับชุมชน 12 ตัวชี้วัด เมื่อได้ตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรมทั้ง 12 กิจกรรมจากนั้นเพื่อเป็นการยืนยันความสอดคล้องของเนื้อหาความเป็นไปได้ และความสอดคล้อง ผู้วิจัยได้นำตัวชี้วัดความสำเร็จเสนอการอาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไข แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความสอดคล้อง ของเนื้อหาจากนักวิชาการชุดเดิม 5 ท่าน คือ พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา พ่อผาย สร้อยสระ พัฒนาการ จังหวัดร้อยเอ็ด รศ. ดร. บุญชม ศรีสะอาด และ ผศ.ดร.จลาต จันทร์สมบัติ พบว่า

1. ความเหมาะสมของตัวชี้วัด โดยรวมอยู่ในความเหมาะสมมาก มีค่าเฉลี่ย 4.30
2. ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของตัวชี้วัดอยู่ในความเป็นไปได้มาก มีค่าเฉลี่ย 4.20
3. ความสอดคล้องของตัวชี้วัดอยู่ในระดับความเป็นไปได้มาก มีค่าเฉลี่ย 4.60

รายละเอียดดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ตัวชี้วัดความสำเร็จของรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง

ด้าน	ตัวชี้	ตัววัด
เศรษฐกิจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปลุกผักสวนครัว 2. เลี้ยงไก่บ้าน 3. ทำปุ๋ยพืชสด 4. จดอขายหมูทุกชนิด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปลุกผัก 7 อย่างขึ้นไป อย่าง หอม ผักชีลาว , สระแห่น , ข่า , ตะไคร้ , กระเทียม , มะนาว 2. มีพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ไก่อย่างน้อย 2 ตัวต่อครอบครัว 3. ไถกลบหน้าดินก่อนหว่านข้าว ร้อยละ 80 4. ครอบครัวคันแบบลดได้ร้อยละ 80
ด้านครอบครัว/สังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน 2. มีความซื่อสัตย์ต่อครอบครัว และผู้อื่น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะต้องทำทุกวัน และสรุปผลประจำเดือน 2. รักเดียวใจเดียว ตรวจสอบจากชาวบ้านจะไม่เที่ยวคาราโอเกะภายใน 1 ปี
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะไม่เผาป่า 2. จะปลูกป่า 3. มีกลุ่มเพาะกล้าไม้ยางนา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะไม่เผาฟางในนาข้าว ภายใน 6 เดือน 2. เพาะเมล็ดพันธุ์ยางมา 50 ต้นและปลูกต้นยาง 50 ต้น ภายใน 6 เดือน 3. ปลูกกล้ายางนา 100 ต้น
ด้านวิถีชีวิต/และวัฒนธรรม/ภูมิปัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะทำการเกษตรแบบดั้งเดิม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะลดการใช้ปุ๋ยเคมีจาก 100 % จะให้เหลือเพียง 50 % และอีก 50 % จะเป็นมูลสัตว์
ด้านสุขภาพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านอาหาร 2. กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะลดกินอาหารสุกๆดิบๆ ให้เหลือเดือนละ 1 ครั้ง 2. ร่วมทำกิจกรรมกำจัดขยะมูลฝอย และทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง ร่วมกับ อสม.

11. ส่งเสริมแสวงหาความรู้ และการศึกษาดูงาน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งพาตนเอง ได้มีการประชุม เตรียมความพร้อมให้ผู้ร่วมวิจัยครอบครัวนักวิจัยชาวบ้าน และผู้สนับสนุนไปศึกษาดูงาน เศรษฐกิจพอเพียงที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมมา อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

- 11.1 ปลุกผักสวนครัว
- 11.2 การกล้าเพาะต้นยางนา
- 11.3 ทำถั่วงอก
- 11.4 ผสมพันธุ์ปลา
- 11.5 ก๊าซธรรมชาติ
- 11.6 ตัดต่อขยายพันธุ์ไม้
- 11.7 เผล่ายทำน้ำส้มควรวไม้
- 11.8 การทำปุ๋ยพืชสด
- 11.9 บันทึกรายรับและรายจ่ายประจำวัน

และศึกษาดูงานภูมิปัญญาชาวบ้านวิธีการคัดเลือก แม่พันธุ์ไก่ให้ออกไปมาก และทำให้แม่ไก่ออกไปได้ปีละ 10 ครั้ง ที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง พ่อผาย ทรัพย์สระกลาง จังหวัดบุรีรัมย์ ส่งผลให้ทีมผู้เข้าร่วมวิจัย นักวิจัยชาวบ้าน ได้รับความรู้ความเข้าใจในกระบวนการดำเนินการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเองและตระหนักในความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง กล้าคิดกล้าแสดงออก โดยผ่านการปฏิบัติ ทดลองแล้วทดลองอีก จึงเกิดเป็นองค์ความรู้จริงในบริบทของสังคมไทย ดังนั้นในชุมชนจึงจำเป็นจะต้องมีผู้รู้ที่แท้จริงจึงจะนำพาชุมชนไปในทิศทางเดียวกันได้

12. ทบทวนแผนและดำเนินการนำร่องใช้กิจกรรมการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง เมื่อนักวิจัยชาวบ้านกลับจากการอบรมที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมมา ได้จัดประชุมแบบมีส่วนร่วมทบทวนแผนงานดำเนินการและได้ดำเนินการนำร่องดำเนินกิจกรรมตามแผนกิจกรรมทั้งหมด 12 กิจกรรมปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่พื้นบ้าน ทำปุ๋ยพืชสด คุยบายมุข ทุกชนิด ทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน มีความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวและผู้อื่น ไม่เผาป่า จะปลูกป่า มีกลุ่มเพาะต้นยางนา ทำการเกษตรแบบดั้งเดิม กิจกรรมด้านอาหาร และกิจกรรมกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ซึ่งกิจกรรมนำร่องได้ดำเนินการตั้งแต่ เดือน ธันวาคม-พฤษภาคม 2553 โดยมีการสรุปจากการบันทึกก่อนการปฏิบัติการ ระหว่างการปฏิบัติการและหลังการปฏิบัติการดังนี้

12.1 ด้านเศรษฐกิจ ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่พื้นบ้าน ทำปุ๋ยพืชสด และงอกบายมุข ทุกชนิดมีนักวิจัยเข้าร่วมทั้งหมด 10 ครอบครัว คือ นายแท่น โนรินทร์ นางสุนิสา สาเสาร์ นางบุญสัย ยาวศิริ นางบุญใส สาพันธุ์ นางประยูร สุวรรณบุตร นายไพบูรณ์ คำนาคี นางดร แก้วเกิน นางธัญภรณ์ บุญสิทธิ์ นางปราณี พรหมสิงห์ นายทรง บุคคุณ

ภูมิหลัง คราวเรือนในชุมชนหนองสิมส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเกษตรที่ทำการผลิตเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบตลาดมายาวนาน ดังนั้นอำนาจการต่อรองของชาวบ้านก็มีสัดส่วนลดน้อยลงตามไปด้วย การแก้ปัญหาของชาวบ้านอาศัยการสร้างอำนาจซื้อของตนเองขึ้นมา อำนาจซื้อมาจากฐานรากเกษตรกรรม ซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควร จึงทำให้การเพราะปลูกทางการเกษตรไม่ได้ผลตลอดทั้งปี จึงทำให้ชุมชนไม่สามารถสร้างอำนาจซื้อมาทดแทนได้ จึงเกิดปัญหาด้านหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ระดับการกระจายรายได้ของชุมชนค่อนข้างมีปัญหา อาจเป็นเพราะรูปแบบการผลิตที่เป็นทุนนิยม โอกาสทางการผลิตของผู้มีทุนน้อยจึงด้อยกว่า ดังนั้นผู้นำชุมชนรุ่นก่อนๆ จึงพยายามจะแก้ปัญหาผ่านทาง การบริจาค โดยพยายามขอความช่วยเหลือจากผู้มีรายได้มาก มากกว่าที่จะให้ผู้มีรายได้น้อยเข้ามารับภาระในส่วนนี้

ก่อนดำเนินการ ด้านเศรษฐกิจกลุ่มนักวิจัยชาวบ้านหนองสิมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือทำการเกษตรทำไร่ ทำนา มีอาชีพเสริม เป็นช่างไม้ ขายข้าวเฒ่าและรับจ้างทั่วไป สมาชิกในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมการประกอบอาชีพทางการเกษตรพึ่งพาปุ๋ยเคมีมากทำให้ต้นทุนในการผลิตทางการเกษตรสูงขึ้นราคาผลผลิตต่ำ นักวิจัยชาวบ้านมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก

ระหว่างดำเนินการ นักวิจัยชาวบ้านทั้ง 10 ครอบครัวได้ร่วมกันปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่พื้นบ้าน ทำปุ๋ยพืชสด และลดอบายมุขทุกอย่าง พบว่า การเลี้ยงไก่พื้นบ้านจะให้ไข่ออกไข่มีลูกได้ตลอดทั้งปีนั้นจะต้องปฏิบัติดังนี้ หลังจากแม่ไก่ออกไข่จนครบถ้วนแม่ไก่จะฟักลูกไก่โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก จนกว่าไข่ไก่แตกออกมาเป็นลูกไก่จนครบทุกตัว เมื่อไข่ไก่แตกเป็นลูกไก่หมดแล้วให้แยกลูกไก่ไปขังไว้ในห่างจากแม่ไก่จนแม่ไก่ไม่สามารถจะได้ยินเสียงร้องของลูกไก่ จากนั้นให้นำแม่ไก่ไปล้างน้ำทำความสะอาดโรยด้วยแป้งหอม แล้วปล่อยแม่ไก่ออกวิ่งหากินไปตามธรรมชาติ จะสังเกตเห็นได้ว่าแม่ไก่จะวิ่งไปได้ไม่ไกล ไก่ตัวผู้เห็นจะรีบวิ่งมาผสมพันธุ์ทันที สังเกตเห็นได้ว่าไม่นานแม่ไก่ก็จะออกไข่ การคัดเลือกแม่พันธุ์ไก่ พบว่า ให้สังเกตไก่ตัวเมียที่จะเป็นแม่ไก่ออกไข่ได้มากจะมีก้นบที่ใหญ่ ให้เอานิ้วมือวัดดูถ้าไก่แม่พันธุ์ตัวใดมีก้นบใหญ่จะออกไข่ได้มากและถ้าแม่พันธุ์ไก่ตัวใดมีก้นบน้อยก็จะออกไข่ได้น้อย

หลังการดำเนินการ นักวิจัยชาวบ้าน ได้มีจิตสำนึกเกิดความตระหนักในการทำงานร่วมกันเพื่อส่วนรวม และเล็งเห็นประโยชน์สาธารณะมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งในส่วนทั้งในส่วนของการวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับประโยชน์ นอกจากนี้คนในกลุ่มยังมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนงานภายใต้แผนการดำเนินงานของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

1. ปรับปรุงประสิทธิภาพของนักวิจัยชาวบ้านให้เป็นคนชั้นรักการทำงาน มีความเสียสละ รักความสามัคคี
2. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รักถิ่นที่อยู่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ลดปัญหาการว่างงาน

12.2 ด้านสังคม/ครอบครัว ทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวันและมีความซื่อสัตย์ต่อครอบครัว

ภูมิหลัง ชุมชนหนองสิมเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ที่โนนหนองสิมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สถาบันครอบครัวและสังคมเป็นหน่วยงานที่มีปัญหามากที่สุดในจำนวน 3 สถาบันหลักของชุมชนบ้านหนองสิม ปัญหาภายในด้านทำกินและหนี้สิน เป็นปัญหาสำคัญของสถาบันนี้ การขาดที่ทำกินเริ่มเมื่อ ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา สาเหตุเกิดจากการเกิดของประชาชนกรมีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ครัวเรือนในชุมชนบ้านหนองสิมขยายเป็นครัวเรือนใหญ่ และขนาดของครัวเรือนใหญ่และครัวเรือนเล็ก มีขนาดของการได้สิทธิในที่ดินไม่แตกต่างกัน (ขนาดของที่ทำกินเดิมไม่มีผลต่อขนาดของที่ทำกินใหม่) บุตรหลานที่แยกครัวเรือนออกไปทำให้ขนาดที่ทำกินถูกแบ่งซอยให้ลดลงผนวกกับข้อจำกัดของพื้นที่ ที่โดยรอบเป็นพื้นที่เขตสาธารณะดง โสภ ไม่สามารถรุกล้ำจับจองเป็นที่ทำกินได้เช่นอดีต เยาวชนหลายรายจำเป็นต้องไปขายแรงงานในที่ห่างไกลซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาชุมชน

ก่อนการดำเนินการ ลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนเกิดขึ้นมานานแล้วเป็นลักษณะชุมชนสังคมแบบเครือญาติ จะเห็นได้ว่าลักษณะของการช่วยเหลือกันในกลุ่มคนของสังคมที่พบเห็นในสังคม มีผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้งจากคนในชุมชนการกระจายข่าวสารภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถรับรู้ข่าวได้โดยการกระจายข่าวสารภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถรับรู้ข่าวอย่างทั่วถึง โดยการบอกเล่าของเพื่อนบ้านหรือของคณะกรรมการหมู่บ้านบางส่วนได้รับข่าวสารโดยตรงผ่านที่ประชุมหมู่บ้าน เนื่องจากมีการประชุมหมู่บ้านประจำทุกวันที่ 5 ของทุกเดือนทำให้ข่าวสารไม่กระจุกอยู่ในแต่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ชุมชนสามารถรับทราบความเป็นไปได้ทั้งหมดทุกจากการศึกษาหรือแก้ปัญหาด้วยเหตุที่ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีข่าวสารนั่นเอง ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถที่จะเลือกบริโภคข่าวสารที่เป็นประโยชน์ได้ หลงกระแสการบริโภคนิยม มีการใช้จ่ายอย่างสุรุยสุราย ขาดความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวและสังคม ไม่มีการบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก

ระหว่างดำเนินการ พบว่า เกิดผู้นำกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ คือ นายแทน โนรินทร์ ซึ่งจะช่วยเหลือประสานงานเป็นตัวแทนกลุ่มประสานกับผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนายแทนเองก็มีตำแหน่ง อสม. ประจำหมู่บ้านและเป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน จะเป็นผู้ประสานงานข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับมาจากสาธารณะสุขอำเภอเกษตรวิสัย โดยจะเป็นผู้ประสานและจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มจากการบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวัน ปรากฏว่า นักวิจัยชาวบ้านบางคนไม่สามารถจะบันทึกได้เพราะเกิดจากการไม่สามารถจะเขียนหนังสือได้ และบางคนอ่านหนังสือไม่ได้ ไม่เข้าใจในความหมายการบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวัน จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้วิจัยร่วม คือ นางณัฐภรณ์ บุญสิทธิ์ ช่วยในการแนะนำว่าช่องไหนจะต้องเขียนอะไร ตอนเย็นของทุกวัน นางณัฐภรณ์ จะตระเวนไปตามครัวเรือนที่ไม่สามารถจะลงบันทึกได้ ช่วยในการบันทึกข้อมูล

หลังการดำเนินการ พบว่า จากการวิเคราะห์ความสามารถการพึ่งตนเองด้านครอบครัวและสังคมของการพึ่งตนเอง แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านหนองสิมมีแนวโน้มการพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะด้านครอบครัวและสังคมที่พอจะปรากฏเห็นเป็นรูปธรรม แนวโน้มทางด้านสังคมและครอบครัวมีความเป็นไปได้สูง เพราะสามารถรวมตัวกันมาจากปัญหาความแตกต่างของรายได้ของครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานและเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการพึ่งตนเอง เปรียบได้กับรากฐานของอาคารได้ต่อไปผลของการบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันทำให้นักวิจัยชาวบ้านได้ทราบถึงรายจ่ายที่ไม่จำเป็นที่เกิดขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายซื้อเสื้อผ้า ค่าขนม และค่าใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทุกวันอังคารของสัปดาห์จะมีคดลงมประจำหมู่บ้านชาวบ้านจะใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายเพราะเป็นวันที่มีครองมขายสินค้าเบ็ดเตล็ด

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐควรให้การสนับสนุนโครงการที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน
2. หน่วยงานของรัฐควรประเมินการตรวจสอบการปฏิบัติของชุมชน หรือชุมชนมีความพร้อมอย่างไร

12.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภูมิหลัง ด้วยลักษณะของชุมชนหนองสิมทางภูมิศาสตร์ เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรป่าไม้ แต่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำ ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมาทั้งในระดับนโยบายการพัฒนาประเทศและวิธีใช้ของชุมชน ทำให้ความสมบูรณ์ลดน้อยลง สำหรับผู้ทำการเกษตรปุ๋ยและสารเคมีเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง เนื่องจากเงื่อนไขต่าง ๆ ทำให้ต้องใช้ ไม่ว่าจะป็นพันธุ์พืชที่ต้องปลูก การจัดการการผลิต ตลอดจนความต้องการของตลาด ในขณะที่การเรียนรู้และการแสวงหาทางเลือกใหม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ โดยเฉพาะภาวะหนี้สิน และความเสี่ยงในการดำเนินการ

ส่วนทรัพยากรน้ำก็เสื่อมโทรม ทั้งจากการใช้ภาคครัวเรือน ภาคการเกษตร และผลจากการปลูกข้าวนาปรังของชุมชนบ้านหนองสิมเกิดจากนโยบายให้ส่วนต่างพืชผลทางการเกษตรทางภาครัฐบาล ทำให้การปลูกข้าวไม่ได้หวังผลทางการผลิต หวังแค่ส่วนต่างของราคาพืชผลทางการเกษตรจากนโยบายชดเชยส่วนต่างให้แก่เกษตรกร จะปลูกข้าวได้ผลหรือไม่ได้ผลก็ตามจะได้ค่าชดเชยเท่านั้น

ก่อนการดำเนินงาน คนในชุมชนมีความเชื่อว่าเผาตอฟางแล้วจะทำให้ต้นข้าวงาม ให้เมล็ดโต เพราะเถ้านจะทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ นักวิจัยชาวบ้านยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ จะเห็นได้จากบ้านเรือนของนักวิจัยส่วนใหญ่สร้างจากไม้ และครอบครัวนักวิจัยบางคนมีรายได้เสริมจากการเก็บเห็ดขาย เพราะผลจากการที่รัฐบาลมีนโยบายให้ชาวบ้านปลูกต้นยางนา เมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยรัฐบาลจ่ายผลตอบแทน ปีแรกจ่ายให้ไร่ละ 800 บาท ปีที่ 2 จ่ายให้ไร่ละ 500 บาท และปีที่ 3 จ่ายให้ไร่ละ 300 บาท ต่อมาปัจจุบันนี้ต้นยางนาโตขึ้นเนื่องจากยางนามีใบมากร่วงลงมากลายเป็นปุ๋ยทำให้เกิดรายได้เสริมแก่ครอบครัวที่ปลูกยางนา

ระหว่างดำเนินงาน พบว่า เกิดกลุ่มรักต้นยางนาขึ้นในชุมชนหนองสิม มีการประชุมหมู่บ้านเพื่อสร้างข้อตกลงในการเข้าไปเก็บของป่าที่ป่าดงโสก นายไพบูรณ์ คำบุตดี ได้อธิบายให้ชาวบ้านได้เข้าใจในการเข้าหาอาหารว่า เมื่อชุดแมลงที่ชุดดินลงไปอาศัยรากต้นยางนาเล็ก ๆ (แมงกินูน) เมื่อชุดได้ตัวแมลงแล้วให้ทำการกลบดินที่ชุดขึ้นมา ถ้าชาวบ้านคนไหนไม่ปฏิบัติตามคนร่วมเดินทางจะมาแจ้งผู้นำตกลงปรับต้นละหนึ่งบาท และการที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บเห็ดที่ป่าดงโสกนั้นจะต้องใช้ตะกั่วมีความห่างพอสมควร ห้ามใช้ถังพลาสติกเพราะเมื่อเก็บเห็ดได้แล้วดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มีสปอร์เห็ดจะติดตะกร้าเข้ามาในหมู่บ้าน ถ้าคนในชุมชนคนใดไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกดำเนินจากคนภายในชุมชนด้วยกันเอง

หลังการดำเนินงาน พบว่า ทำให้นักวิจัยชาวบ้านทราบถึงผลจากการเผาไม้ทำลายป่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน เพราะเปรียบเสมือนเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยสี่ ชุมชนเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนธรรมชาติ ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพของระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ เป็นการรักษาประสิทธิภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว เพราะทุกคนได้ตระหนักถึงปัญหาและได้ผ่านบทเรียนในด้านนี้มาแล้ว ซึ่งพบได้จากบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการแย่งชิงทรัพยากรที่มีมาแต่ในอดีตและการเผาตอฟางจากความเชื่อที่ผิด จากการทำลายป่าธรรมชาติ ชาวบ้านได้ร่วมมือกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับมาคงอยู่และมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งมีการจัดการดูแลอนุรักษ์ด้วยตัวชุมชนเอง โดยชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเอง ร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับมาคงอยู่

ข้อเสนอแนะ

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีความจริงใจที่จะร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่รัฐเองเป็นผู้รักษากฎหมายกลับเป็นผู้ทำลายป่าดงโสกเสียเอง โดยเก็บค่าคุ้มครองจากชาวบ้านที่เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า (เลื่อยโซ่)
2. คนในชุมชนที่ตั้งหมู่บ้านรายล้อมป่าสาธารณะดงโสก ซึ่งมีบ้านอาราง บ้านสองห้อง อำเภอเกษตรวิสัย บ้านคงยาง และบ้านดิว อำเภอจตุรพักตรพิมาน ต้องเข้าร่วมโครงการรักษาป่าดงโสก โดยไม่เผาป่าไม้หรือตอฟางเพราะจะทำให้ไฟลุกลามเข้าไปในป่าสาธารณะดงโสก

12.4 ด้านวิถีชีวิต/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา

ภูมิหลัง ชุมชนหนองสิมถูดการผลิตเริ่มต้นในช่วงฤดูฝน หลังฝนแรกโปรยปรายลงสู่ท้องทุ่ง ชาวบ้านก็เตรียมผืนดินสำหรับไว้เพราะปลูก มีอุปกรณ์การผลิตที่พัฒนามาจากการเรียนรู้จริงจากธรรมชาติกลางท้องนาเป็นเครื่องมือในการผลิต บวกกับเครื่องจักรที่ทันสมัยที่พัฒนาขึ้นตามความต้องการของชาวบ้าน โดยวิธีการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของธรรมชาติในช่วงนั้น ๆ โดยจะเริ่มด้วยการไถตะ ซึ่งเป็นการเตรียมดินเพื่อจ้กควัซพีซ จากนั้นตากดินไว้ระยะหนึ่งจึงไถแปร ซึ่งเป็นการไถตัดครอยที่เกิดจากการไถตะ จากนั้นก็จะเก็บวัชพีซ ประมาณเดือนมิถุนายนก็จะเริ่มหว่านข้าว ด้วยลักษณะภูมิประเทศของชุมชนหนองสิมถูดการเกษตรต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ (น้ำฝน) จึงต้องทำนาหว่าน โดยเฉพาะปริมาณน้ำฝนและระยะการมาถึงของน้ำฝน เช่น หากฝนมาช้ามีเวลาในการเตรียมการน้อยก็จะใช้การเตรียมการดินและการหว่านแบบหนึ่ง

ก่อนการดำเนินงาน ชุมชนหนองสิมทำนาเสมือนหนึ่งเป็นผู้จัดการทุ่งนา คือทุกอย่างมีการลงทุนและจ้างเพื่อนบ้านช่วย ไม่ว่าจะไถตะต้องจ้างรถไถนาขนาดใหญ่จากหมู่บ้านอื่นมาไถ เชื่อว่าไบไถจะปักดินลงลึกทำให้ต้นวัชพีซตาย และไถพรวนก็ต้องจ้างรถไถขนาดใหญ่ แม้แต่การหว่านข้าวและหว่านปุ๋ยต้องจ้างแรงงานจากภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เจ้าของนาจะเป็นเพียงคนหาอาหารไว้เลี้ยงแรงงานที่ไปช่วยหว่านข้าวและปุ๋ย ปุ๋ยที่ใช้เป็นปุ๋ยเคมีตามท้องตลาด เพราะเชื่อว่าจะให้ผลผลิตสูง

ระหว่างการดำเนินงาน พบว่า การเรียนรู้ในรูปแบบของการลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนรู้ของการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริงเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนมากขึ้น การเรียนรู้รูปแบบการผลิตแผนใหม่ของภาคครัวเรือน ทั้งการปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ การปลูกผัก การปลูกลำไย การเพราะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรืองานการเกษตรแบบอื่นๆ ล้วนต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ประการ แต่ละครัวเรือนต่างเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยตัวเอง บทบาทร่วมกันของชุมชนมีน้อยลง เมื่อต่างมีวิธีแก้ปัญหา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ภายหลังเมื่อเสร็จภารกิจแล้ว

หลังการดำเนินงาน พบว่า ผลการเรียนรู้ต่อระบบการผลิตแบบเกษตรใหม่ ทำให้ชุมชนหนองสิม เรียนรู้ที่จะควบคุมและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้ แต่ปุ๋ยมูลสัตว์มีราคาแพงเพิ่มขึ้น เพราะคนในชุมชนแย่งกันซื้อหลังจากได้ไปศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้ พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา พร้อมกับปุ๋ยเคมีในท้องตลาดมีราคาแพง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ นักวิจัยชาวบ้านมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกัน ผู้นำในชุมชนมองเห็นความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมของชุมชนตัวเอง

12.5 ด้านสุขภาพ

ภูมิหลัง ชุมชนบ้านหนองสิมส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรงจัดอยู่ในเกณฑ์ดีไม่พบเด็กเป็นโรคขาดอาหาร และผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่มีชื่อเสียงโดดเด่นด้านการสาธารณสุขมาตั้งแต่เริ่มต้นการพัฒนาหมู่บ้าน จนหน่วยงานของรัฐบาลกระทรวงสาธารณสุขจัดเครื่องเสียงเพื่อใช้ในการออกกำลังกายในตอนเย็น แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากคนในชุมชนเพราะคนในชุมชนได้ออกกำลังกายจากการทำงานทำไร่ทำนาทุกวันอยู่แล้ว ชุมชนหนองสิมเริ่มต้นของการพัฒนาเรื่องของความสะอาด จากนั้นเป็นการส่งเสริมสวมหน้ากากอนามัยและอาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีการก่อตั้งกลุ่มออกกำลังกาย กลุ่มตั้งจะเพื่อสุขภาพ มีกองทุนยาประจำหมู่บ้าน ดูแลโดยแพทย์ประจำตำบลที่สามารถให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านได้

ก่อนการดำเนินงาน พบว่า ชุมชนหนองสิมแม้ว่าจะเป็นชุมชนโดดเด่นในด้านสาธารณสุข แต่ด้วยเหตุที่ได้รับผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับภาคมากกว่าระดับจุลภาค ทำให้ชุมชนในชนบทวิ่งตามความเจริญชุมชนเมือง มีการบริโภคอาหารตามกระแสนิยม ไม่บริโภคอาหารตามความต้องการของร่างกาย คนในชุมชนขาดการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ บริโภคอาหารที่มีสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย สุขภาพของคนในชุมชนหนองสิมเกิดโรคสารพัดโรค โรคปวดเมื่อยตามร่างกาย โรคเบาหวาน โรคความดัน โรคไข้เลือดออก เป็นต้น

ระหว่างการดำเนินงาน พบว่า เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหนองสิมมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงานด้านสาธารณสุขประโยชน์ในชุมชน เช่น การรักษาส่งแควดล้อม การใช้แรงงานในงานสาธารณสุขประโยชน์ต่าง ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทนอย่างสม่ำเสมอ และคนส่วนใหญ่เข้าร่วม

หลังการดำเนินงาน คนในชุมชนได้รับการบริการด้านส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคที่ครบถ้วนตามวัย ได้แก่ การฉีดวัคซีน การวางแผนครอบครัว การดูแลครรภ์ การดูแลหลังคลอด การส่งเสริมสภาวะทางโภชนาการ การตรวจคัดกรองความเสี่ยง การตรวจคัดกรองโรค

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนควรจะได้รับข้อมูลทางด้านสาธารณสุขที่เที่ยงตรงและรวดเร็วกว่านี้

13. สะท้อนผลและปรับปรุงแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง ให้บรรลุตัวชี้วัด เพื่อเป็นการสะท้อนผลการดำเนินงานนักวิจัยชาวบ้านได้นำเสนอผลการดำเนินงานของตนเอง จากทั้งหมด 12 กิจกรรม มีผลเป็นอย่างไร และนำปัญหาที่พบมาปรับปรุง พบว่า นักวิจัยชาวบ้านบางคน คือ นายแท่น โนรินทร์ และนางสุนิสา สาเสาร์ เลี้ยงไก่พันธุ์พื้นบ้านออกไปเพียง 5 ฟอง จึงได้สอบถามและตรวจสอบไก่แม่พันธุ์ ปรากฏว่า แม่พันธุ์ไก่ไม่ถูกลักษณะที่ดีของการเป็นแม่พันธุ์ จึงให้ นายไพบูรณ์ คำบุคดี อธิบายให้ฟังว่าการคัดเลือกไก่ที่จะมาเป็นแม่พันธุ์นั้นควร จะคัดเลือกอย่างไร

14. ประเมินรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถการพึ่งตนเอง เครื่องมือ การประเมิน ความพึงพอใจของนักวิจัยชาวบ้าน และการประเมินหลังดำเนินการ โดยการประชุมกลุ่มแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยชาวบ้านได้รับแจกเอกสารการประเมิน พบว่า นักวิจัยชาวบ้านทั้ง 10 ครอบครัว โดยรวม มีความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรม โครงการมาก มีค่าเฉลี่ย 4.20 และการประเมิน หลังการปฏิบัติ (AAR) พบว่า นักวิจัยชาวบ้านทั้ง 10 ครอบครัว โดยรวมได้ปฏิบัติตามแผน จนครบทั้ง 12 กิจกรรม จนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครอบครัวนักวิจัยชาวบ้าน โดยเฉพาะ การปลูกผักสวนครัว ทำให้เกิดการลดรายจ่ายในขณะเดียวกันก็เป็นการเพิ่มรายได้และการบันทึก รายรับรายจ่าย เป็นผลทำให้ครอบครัวนักวิจัยชาวบ้านทราบถึงรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ครอบครัว นางปราณี พรหมสิงห์ ลูกสาวไปเรียนหนังสือที่อำเภอเกษตรวิสัย ได้เติมน้ำมันรถจักรยานยนต์ทุกวัน บิดาทำงานที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสว่าง จีรถจักรยานยนต์ไปทำงานทุกวัน พบว่า ต้อง จ่ายเงินเติมน้ำมันทั้งสองคัน เมื่อพบปัญหาทั้งสองจึงนั่งจักรยานยนต์ไปกันเดียวกัน หรือวันไหน ลูกสาวเลิกเรียนเช้าก็นั่งรถสองแถวกลับบ้าน

15. แบบประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือ จัดการประชุมร่วมกันระหว่างนักวิจัย ชาวบ้านหนองสิม และสมาชิกหมู่บ้านอาราง หมู่ที่ 8 ตำบลโนนสว่าง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัด ร้อยเอ็ด

15.1 แบบประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จ พบว่า

15.1.1 ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย 4.10

15.1.2 ด้านครอบครัว/สังคม โดยรวมอยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ยดี 4.34

15.1.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย 4.12

15.1.4 ด้านวิถีชีวิต/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย 4.50

15.1.5 ด้านสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย 4.30

15.2 ประเมินขยายผล โดยให้ผู้ปฏิบัติได้นำกิจกรรมที่ตนเองประสบผลสำเร็จ บอกเล่าให้คนอื่นได้ทราบ คือ นางณัฐภรณ์ บุญสิทธิ์ นำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ และผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชาวบ้าน จนเกิดความอยากรู้อยากปฏิบัติร่วมของชุมชนใกล้เคียง คือ ชุมชนอาราง หมู่ 8 ตำบลโนนสว่าง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่เข้าร่วมฟังการสรุปผลของการดำเนินงานของความสำเร็จ และรับว่าจะกลับไปดำเนินงานต่อที่ชุมชนของตนเอง

16. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับครัวเรือนจัดเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับครัวเรือนที่สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2553 โดยมีตัวแทนนักวิจัยชาวบ้าน โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุข ตำบลโนนสว่าง ตำบลน้ำอ้อม ตำบลเหล่าหลวง ตำบลหนองแวง และตำบลสิงห์โคก ของ ผศ. ดร. ฉลาด จันทรมบัติ พบว่า เกิดบุคคลในการเรียนรู้ สมาชิกที่เข้าร่วมได้พัฒนาตนเองด้านกระบวนการวิธีคิดที่เป็นระบบ นำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้

17. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชุมชน นักวิจัยชาวบ้านได้จัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชุมชน ขึ้นวันที่ 23 เมษายน 2553 ที่สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช ตำบลนาคุณ อำเภอนาคุณ จังหวัดมหาสารคาม ร่วมกับ โครงการศึกษาดูงาน ผศ.ดร.ฉลาด จันทรมบัติ ของเทศบาลตำบลบ้านค้อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมุกดาหาร โดยการนำของนายกเทศบาลตำบลบ้านค้อ พบว่า เกิดการเรียนรู้บรรยากาศในการทำงาน การมีส่วนร่วมที่ดี และเกิดทีมวิจัยนักวิจัยชาวบ้าน ผ่านการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ แล้วสรุปเป็นองค์ความรู้เป็นเอกสารหลักฐาน เชิงปฏิบัติ ส่งผลให้นายกเทศมนตรีตำบลนาค้อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมุกดาหารนำไปเป็นต้นแบบการปฏิบัติ แก้ไขปัญหาของชุมชนอื่นต่อไป

18. ถอดองค์ความรู้ พบว่า การจัดการความรู้ชุมชนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผสมผสานกัน ถ้าจะให้ได้ผลควรจะมีอย่างน้อย 4 อย่าง คือ การเรียนรู้ให้สนุกเป็นเรื่องใกล้ตัวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน เรียนด้วยวิธีธรรมชาติ ไม่ใช่วิธีเคร่งครัดแบบเรียนในห้องสี่เหลี่ยม แต่เน้นเรียนด้วยการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ นั้น ได้ทดลองด้วยตัวเองทำให้ได้ความจริง นอกนั้นเมื่อเรียนด้วยกันหลายคนก็ได้เพื่อนบางครั้ง บางครั้งได้เพื่อนต่างหมู่บ้าน ต่างตำบล หรือบางครั้งต่างจังหวัดถ้าหากมีการอบรมระดับภาคหรือระดับชาติ

การเรียนรู้ข้อมูลมีความสำคัญแต่ข้อมูลอาจเป็นขยะถ้าหากจัดการไม่เป็น ประมวลไม่เป็น แยกแยะไม่เป็น เชื่อมโยงไม่ได้ ก็กลายเป็นข่าวสารและความรู้ การเรียนรู้จึงอยู่ที่การหาข้อมูล รวบรวมแล้ววิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เป็นที่เกิดความรู้

เครือข่ายชุมชนเติบโตและยั่งยืนได้ถ้าหากชุมชนเป็นเจ้าของเครือข่าย ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำและเป็นตัวหลักสำคัญ ไม่ใช่เอ็นจีโอ หรือหน่วยงานราชการ หรือคนจากภายนอกซึ่งควร

ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อม เป็นตัวประสาน ผู้เสริมให้เครือข่ายเข้มแข็ง แต่ไม่ใช่เป็นผู้นำหรือผู้ชี้นำ เครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นสมบัติ ของชุมชนพวกเขาเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่สมบัติของหน่วยงานใด

เครือข่ายจะเติบโตและยั่งยืน ได้ ถ้า

1. มีวัฒนธรรมเครือข่าย หมายความว่ามีการจัดความสัมพันธ์แนวราบมากกว่า แนวตั้ง ทุกคนเคารพให้เกียรติกัน ไม่ใช่องค์กรหรือความสัมพันธ์แบบเจ้านาย มีหัวหน้าลูกน้อง แต่เป็นที่พี่น้อง สัมพันธ์กันด้วยใจ ด้วยจิตวิญญาณ ไม่ใช่ด้วยผลประโยชน์ ไม่ใช่ผู้อุปถัมภ์และ ไม่มีผู้รับการอุปถัมภ์
2. มีการพบปะไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ไม่ใช่เฉยๆไปเฉยๆหยุดไม่สม่ำเสมอ
3. มีเป้าหมายชัดเจนร่วมกันทุกฝ่าย เช่น การพึ่งตนเอง
4. มีแผนงานและกิจกรรมหรือลงทุนร่วมกัน เช่น วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น อันเป็นเงื่อนไขให้พบปะและทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
5. มีกลุ่มแกนนำทำหน้าที่และประสานด้วยความมุ่งมั่น
6. ร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ใช่แข่งขันกัน